

**Ett målmedvetet och uthålligt
arbete mot våld i nära
relationer och hedersrelaterat
förtryck**

Förstudie

Omsorgskontoret april 2017

Ingalill Thor

Innehåll

Sammanfattning	sid
1. Uppdrag, syfte, fokusområden	5
2. Metoder och tidplan	5
3. Bakgrund	6
4. Heder	11
5. Styrande dokument, nationella och kommunala	12
6. Andra kommuner	15
7. Resultat enligt målsättningarna	18
8. Analys och slutsatser med utgångspunkt i fokusområdena	32
9. Rekommendationer för fortsatt arbete	38
Referenser	40
Bilagor:	
1. Projektplan för genomförande av förstudien	42
2. Översikt över de parter/verksamheter som intervjuats	44
3. Skiss: Kompetenscenter våld i nära relationer	45

Sammanfattning

Det övergripande syftet med denna förstudie är att färre personer, både barn och vuxna, ska utsättas för våld i nära relation och hedersförtryck.

Målsättningen med förstudien är bl.a. att beskriva pågående arbete och samverkan, erfarenheter, vad som bör prioriteras och slutligen föreslå rekommendationer för det fortsatta arbetet.

De frågor som är i fokus är hur vi kan bli bättre på att upptäcka, agera och förebygga våld i nära relationer och hedersförtryck. Vidare hur vi kan bli bättre på samarbete med föreningslivet och regionen, hur vi kan lära av andra samt hur vi genom kompetensutveckling och informationskampanjer kan motverka våld i nära relationer och hedersförtryck.

Huvudsakliga aktiviteter för datainsamlingen är intervjuer och dokumentanalys. Intervjuer har genomförts med 59 personer, varav 31 från kommunen. Övriga 28 personer representerar privata utförare, statliga myndigheter, hyresvärdar, advokatkontor och ideella organisationer. 36 olika verksamheter/aktörer är intervjuade.

Frihet från våld är en mänsklig rättighet. Våld i nära relation inklusive hedersförtryck är i hög grad både en folkhälsofråga, en jämställdhetsfråga och en brottsförebyggande fråga, som allvarligt påverkar levnadsvillkor och livskvalitet för de som drabbas. Våldet har omfattande konsekvenser för såväl individ som samhälle.

Både män och kvinnor utsätts för våld, men våldsutsattheten ser olika ut. Det är vanligare att kvinnor utsätts för grovt och upprepat våld i en nära relation. En nära relation avser här att man har, eller har haft, ett partnerförhållande med en flickvän, pojkvän, hustru eller make, oavsett om man är sammanboende eller inte. Våld förekommer också i samkönade relationer.

Barn i familjer där partnervåld förekommer har ofta bevittnat våld och ibland också själva varit utsatta för våld.

När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är det familj, släkt eller andra personer i kollektivet kring den enskilde som står för våldet. Ibland är det flera personer i nätverket som utöver våld och förtryck.

Socialstyrelsen lyfter fram några grupper av kvinnor som särskilt utsatta. De grupper som uppmärksammas är äldre kvinnor, kvinnor med funktionsnedsättning, kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor med missbruksproblem och personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Även våld i samkönade relationer lyfts fram. Dessa grupper är särskilt sårbara utifrån olika omständigheter.

Det finns mycket att lära av andra kommuner. Sveriges kommuner och landsting har analyserat framgångsfaktorer i arbetet nämligen många vägar in, direkt och adekvat stöd, ett integrerat kvinnofridsarbete i ordinarie strukturer och nationellt stöd.

I studien beskrivs pågående arbete inom kommunens socialtjänst och skola samt även andra viktiga aktörers arbete såsom frivårdens, polisens, regionens, länsstyrelsens och föreningars.

De rekommendationer som ges avslutningsvis i rapporten bygger till stor del på de synpunkter som framkommit under förstudiens intervjuer men också på annat underlag som inhämtats.

Arbetet mot våld i nära relationer föreslås organiseras och ges ett innehåll så att det blir långsiktigt och hållbart. Kommunen behöver bli bättre på att förebygga, se, förstå, våga fråga och agera!

Rekommendationer ges inom följande delområden:

1. *Kommunövergripande strategi* - tydlig styrning och ledning. Våld i nära relationer och hedersförtryck bör vara en del av det övergripande folkhälsoarbetet. Hedersfrågor bör ses som ett eget utvecklingsområde.
2. Kommunen som *arbetsgivare* - se över policy gällande personal
3. *Kunskap och kompetens* - breda kompetenshöjande insatser, alla nivåer; våld i nära relationer och hedersförtryck.
4. Stärk det tidigt *förebyggande* arbetet - värna om det som finns och initiera mera. Överväg kommunövergripande ansats.
5. *Barnen i fokus!* Barns behov av stöd och hjälp måste uppmärksammas bättre!
6. *Socialtjänsten*. Integrera frågan i socialtjänstens kvalitetsledningssystem. Implementera gällande föreskrifter inom de sociala nämnderna gemensamt och var för sig. Se över förfrågningsunderlag och verksamhetskrav, förtydliga kraven på kompetens. Tydliggör samverkan inom socialtjänsten. Handläggare med specialistkompetens vuxna och barn samt samordnat stöd. Se över arbetet med sårbara grupper och barnen.

Förstärkta lättillgängliga stödinsatser, skapa kompetenscenter.

7. *Samarbete* – se över internt och externt samarbete, tydliggör roller och ansvar
8. *Samlad information* - till medborgare och personal, använd fler informationskanaler. Tydligt budskap – det finns hjälp att få!
9. Föreningar – samarbeta med och underlätta för föreningar, se över föreningsbidrag

1. Uppdrag, syfte, fokusområden

Omsorgsnämnden beviljades under 2016 tilläggsanslag från kommunstyrelsen för att genomföra en förstudie när det gäller våld i nära relationer och hedersförtryck.

Det övergripande syftet med studien är att färre personer, både barn och vuxna, ska utsättas för våld i nära relation och hedersförtryck.

Med utgångspunkt i förstudien ska en handlingsplan för fortsatt arbete utarbetas.

Målsättningen med förstudien är att

- Beskriva pågående arbete inom kommunen, regionen och frivilligorganisationer
- Beskriva pågående samverkan mellan parterna och hur det kan utvecklas
- Beskriva parternas erfarenheter
- Identifiera hindrande och främjande faktorer för utvecklingsarbete
- Redovisa parternas bedömning av vad som är viktigt respektive mindre viktigt att prioritera
- Föreslå rekommendationer för det fortsatta arbetet

De frågeställningar (fokusområden) som ska besvaras är hur vi kan bli bättre på att:

- Upptäcka våld i nära relationer och hedersförtryck
- Agera när det upptäcks våld i nära relationer och hedersförtryck
- Förebygga våld i nära relationer och hedersförtryck
- Samarbeta med föreningslivet mot våld i nära relationer och hedersförtryck
- Samarbeta med regionen mot våld i nära relationer och hedersförtryck
- Lära av andra som arbetar mot våld i nära relationer och hedersförtryck
- Genom kompetensutveckling och informationskampanjer motverka våld i nära relation och hedersförtryck

Uppdraget att genomföra förstudien gavs till Omsorgskontoret. Planeringsledare Ingalill Thor har genomfört förstudien.

2. Metoder och tidplan

En projektplan utarbetades (se bilaga), som fastställdes av omsorgsnämndens presidium den 14 okt 2016. Den 3 november 2016 delgavs det gemensamma presidiet med Äldrenämnd, omsorgsnämnd och socialnämnd projektplanen.

I projektplanen tydliggörs målsättningar och fokusområden för studien. Likaså förtydligas att studien med våld i nära relationer avser partnervåld och hedersförtryck. När det gäller hedersförtryck kan våldet utövas inte bara av en partner.

I projektplanen framgår att huvudsakliga aktiviteter för datainsamlingen är intervjuer och dokumentanalys.

Uppdraget ska redovisas under våren 2017 i samband med budgetarbetet. Redovisning i form av rapport ska ske till omsorgsnämnden i april/maj 2017.

Intervjuer har genomförts med sammanlagt 59 personer varav 31 personer från kommunala verksamheter/kontor. Övriga 28 personer representerar privata utförare, statliga myndigheter, hyresvärdar, advokatkontor och ideella organisationer. 36 olika verksamheter/aktörer är intervjuade. I bilaga nr 2 redovisas vilka aktörer som intervjuats. De flesta intervjuer har genomförts vid personliga besök som varat från ½ tim till 2 tim. Några intervjuer (7 stycken) har genomförts via telefon. Under majoriteten av intervjuerna fördes minnesanteckningar, som sedan godkändes av respondenterna för att säkra att synpunkterna uppfattades korrekt.

Urvalet av intervjupersoner har skett utifrån en bedömning av vilka aktörer som har en viktig roll att spela och som uppenbart är berörda och har kunskap inom området. Urvalet har diskuterats och förankrats med omsorgskontoret. Urvalet bedöms som "rimligt" för att kunna slutföra studien inom utsatt tid.

Socialtjänsten och aktörer med nära samarbete med socialtjänsten är i fokus i studien, men ambitionen har varit att också beröra arbete och behov inom kommunens övriga delar t.ex. utbildning.

Ett antal dokument i form rapporter, studier, vägledningar, lagtexter, handlingsplaner m.m. har studerats, vilka kompletterar underlaget från intervjuerna. Kunskapsinhämtning har också skett genom t.ex. kommuners och andra myndigheters hemsidor.

Jag gör inte anspråk på att varken ha ringat in allt som görs inom kommunen när det gäller våld i nära relationer och heder. Det kan också vara så att en del av det jag rekommenderar redan är gjort eller på väg att genomföras.

Våld i nära relationer och heder är ett mycket brett kunskapsområde och berör många politikområden. Denna rapport ska ses som ett försök att sätta ljuset på några viktiga utvecklingsområden för att motverka våld i nära relationer och hedersförtryck.

3. Bakgrund

Frihet från våld är en mänsklig rättighet. Våld i nära relation inklusive hedersförtryck är i hög grad både en folkhälsofråga, en jämställdhetsfråga och en brottsförebyggande fråga, som allvarligt påverkar levnadsvillkor och livskvalitet för de som drabbas. Våldet har omfattande konsekvenser för såväl individ som samhälle.

Både män och kvinnor utsätts för våld, men våldsutsattheten ser olika ut. Det är vanligare att kvinnor utsätts för grovt och upprepat våld i en nära relation. En nära relation avser här att man har, eller har haft, ett partnerförhållande med en flickvän, pojkvän, hustru eller make, oavsett om man är sammanboende eller inte. Våld förekommer också i samkönade relationer.

Barn i familjer där partnervåld förekommer har ofta bevittnat våld och ibland också själva varit utsatta för våld. Ett barn som har bevittnat våld i nära relation ses enligt gällande lagstiftning som ett brottsoffer i ordets vida betydelse. Dessa barn har dock ej straffrättslig status som brottsoffer, vilket innebär att man inte betraktas som målsägande.

När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är det familj, släkt eller andra personer i kollektivet kring den enskilde som står för våldet. Ibland är det flera personer i nätverket som utöver våld och förtryck.

3.1 Definition av Våld i nära relationer

En svårighet när våld i nära relationer ska beskrivas är vilka handlingar som ska inkluderas. Förutom fysiskt, psykiskt och sexuellt våld kan våldet t.ex. ta sig uttryck i att förövaren raserar sin partners privatekonomi, slår sönder saker eller saboterar umgänge kring gemensamma barn. Det kan också ta sig uttryck i omsorgssvikt och försummelse, att inte få den tillsyn man behöver såsom medicin, hjälpmedel stöd, vilket kan gälla både barn och vuxna.

FN definierar våld mot kvinnor enligt följande: ”Varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet.”

En annan definition står Per Isdal för: ”Med våld menas varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärftar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill”.

Per Isdal är psykoterapeut och startade Alternativ till våld, ett behandlingscenter för män i Norge. Definitioner ingår i boken ”Meningen med völd”, 2001.

Kännetecknande är att den utsatta har en nära relation till och ofta starka emotionella band till förövaren, vilket försvårar möjligheten till motstånd och uppbrott. Våldet sker vanligtvis inomhus i offrets egen bostad och ökar i allvar och intensitet ju längre relationen pågår. Detta kan leda till att våldet mer och mer blir både ett förväntat och till viss del accepterat inslag i den utsattes vardag.

3.2 Definition av Hedersförtryck

Heder definieras av FN som en del av en traditionell familjeideologi, som dikterar villkor för kvinnors sexualitet och familjeroll. Identiteter och handlingar som bryter mot dessa normer, exempelvis otrohet, sex före äktenskapet, att umgås med ”fel” personer och i vissa fall även att bli våldtagen, kan ge upphov till starka sanktioner och även dödligt våld.

Så här beskrivs hedersrelaterat våld av Nationells Centrum för Kvinnofrid (NCK), kunskapsbanken:

”Hedersrelaterat våld utmärker sig genom sitt kollektiva uttryck. Kännetecknande för våldet är att det inte utövas av en enskild man mot en enskild kvinna i en parrelation, att det grövsta våldet i regel är välplanerat och att både kvinnor och män kan utsättas.

Hedersrelaterat våld handlar i många fall om hot som begränsar en ung persons handlingsutrymme eller rätt att själv välja partner. Den som öppet utmanar eller trotsar den rådande normen anses dra skam över hela familjen och riskerar att straffas fysiskt för att familjen eller ett utökat kollektiv ska återfå det som uppfattas som förlorad heder.

Gärningspersonerna är ofta familjemedlemmar, släktingar eller andra medlemmar av gemenskapen.”

3.3 Våldets omfattning

Våld i nära relationer är ett samhällsproblem som inte är lätt att beskriva, varken till omfattning, struktur eller utveckling över tid. Olika undersökningar fångar in olika delar av problematiken.

Nationella siffror

Två stora kartläggningar presenterades 2014 av Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) och Brottsförebyggande rådet (Brå).

Här är några viktiga resultat som också låg till grund för den nationella samordnarens förslag i Våld i nära relationer – en folkhälsofråga (SOU 2014:49):

- Barns utsatthet. Minst 150 000 barn bor i hushåll där våld förekommer. Knappt hälften upplever återkommande våld.
- Våldets omfattning. Drygt var femte person i befolkningen har någon gång i sitt liv utsatts för våld i en nära relation.
- Kvinnor, män. Drygt var fjärde kvinna och var sjätte man har utsatts någon gång. Andelen utsatta för fysiskt våld uppgår till 15 % för kvinnor och 8 % för män.
- Ett allvarligt brott som inte anmäls. Våldsbrott i nära relationer polisanmäls sällan. Knappt 4 % av de som utsatts för brott i nära relationer uppgav att de polisanmält händelsen. Det i särklass vanligaste skälet till att man inte polisanmält det man utsatts för, är att man betraktar händelsen som en småsak. Att man i stället redde ut händelsen på egen hand anges också ofta som skäl.
- Mycket liten andel av de våldsutsatta söker hjälp av det offentliga, kvinnojouren eller andra frivilligorganisationer. Hälso-och sjukvården möter flest och når i bästa fall 25 % av de kvinnor som utsatts för grovt våld. Socialtjänsten och frivilligorganisationer tycks komma i kontakt med färre än en tiondel av de våldsutsatta.
- Bristande stöd. Av de som under 2012 utsattes för återkommande fysiskt våld uppger 38 % av kvinnorna och 21 % av männen att de haft behov av hjälp och stöd som de inte fått tillgodosedda.

Omfattningen av hedersrelaterade brott och förtryck finns inte kartlagd. I SOU 2014:49 uppskattas att långt över 100 000 personer i Sverige berörs av hedersrelaterade begränsningar.

I regeringens nya strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor ingår en kartläggning av det hedersrelaterade våldet i åtgärdsprogrammet.

Omfattningen av våld i nära relation i Linköping

Det finns ingen anledning att tro att omfattningen av våld i nära relationer i Linköping skiljer sig från de nationella uppgifterna. Med utgångspunkt i de nationella beräkningarna kan antalet utsatta i Linköping uppskattas enligt följande:

- Cirka 2 400 barn i Linköping lever i familjer där våld förekommer
- Cirka 2 900 vuxna personer lever i våldsutsatthet i Linköping (beräknat på uppskattningen att socialtjänsten når cirka 10 % av de utsatta)
- Minst 1 600 personer i Linköping är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Notera att ovanstående siffror är en grov uppskattning.

Hur många når socialtjänsten i Linköping?

I februari 2016 redovisade socialförvaltningen och Råd & Stöd en kartläggning som genomfördes i november 2015.

Kartläggningen byggde på en webenkät som skickades ut till socialförvaltningen och nio utförare inom individ- och familjeomsorgen i Linköping om förekomsten av våld i nära relationer. Sammanlagt 39 personer i arbetsledande ställning erhöll webenkäten. Svarefrekvensen var 67 %. En viss dubbelräkning kan förekomma då en familj/person kan vara aktuell hos mer än en verksamhet. Det är inte möjligt att utläsa de enskilda verksamheternas uppgifter ur statistiken.

Kartläggningen visade att under november 2015 fanns 229 aktuella barn som bevittnat våld, 290 vuxna utsatta för våld, 138 vuxna som utövat våld samt 119 barn som själva utsatts för våld i familjen. Sammanlagt 776 personer.

Under perioden november 2014 – oktober 2015 (ett år) bodde 118 personer i skyddat boende varav 57 barn (under 18 år), 58 kvinnor och 3 män.

Under perioden januari - september 2016 (nio månader) bodde 141 personer i skyddat boende varav 67 barn, 68 kvinnor och 6 män.

Under 2015 inkom totalt 3934 orosanmälningar till socialförvaltningen. Av dessa var 283 registrerade som barn som bevittnat våld. Barn kan dock förekomma även under andra kategorier t ex familjekonflikter (119 st).

Under 2016 inkom totalt 3 690 orosanmälningar, varav 289 var kategoriserade som barn som bevittnat våld. Även här kan barn som bevittnat våld förekomma under t.ex. kategorin familjekonflikt (219 ärenden).

Särskilt sårbara grupper

I Socialstyrelsens handbok Våld (2016) lyfter man fram några grupper av kvinnor som särskilt utsatta. De grupper som uppmärksammas är äldre kvinnor, kvinnor med funktionsnedsättning, kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor med missbruksproblem

och personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Även våld i samkönade relationer lyfts fram. Dessa grupper är särskilt sårbara utifrån olika omständigheter.

Äldre kvinnor – med hög ålder följer ett ökat beroende av omgivningen, vilket är en riskfaktor när det gäller att utsättas för våld. Det för också med sig svårigheter att ta sig ur en destruktiv relation. Ibland har den äldre levt med våldet under många år i en parrelation. Våld mot äldre kan t.ex. ta sig uttryck i försummelse och ekonomiska övergrepp (förskingring, stöld mm). Det är inte alltid lätt att känna igen tecken på våld och övergrepp mot äldre eftersom de istället kan uppfattas som uttryck för normalt åldrande och symptom på sjukdom. Våld mot äldre är till stora delar ett dolt problem.

Funktionsnedsatta kvinnor – även för denna grupp är beroendet av andra utmärkande. Kvinnor med funktionsnedsättning är utsatta i minst lika hög grad som andra kvinnor. Ibland kan våldet vara svårt att upptäcka då många av dessa kvinnor ibland betraktas som könlösa och icke-sexuella, vilket bidrar till att göra våldet osynligt.

Våldet tenderar att slå mot deras funktionsnedsättning och de har svårt att föra sina talan och bli trodda samtidigt som de ofta är beroende av en person som ser till deras omsorg utifrån deras behov. Särskilt sårbara är kvinnor med psykiska eller intellektuella funktionsnedsättningar.

Kvinnor i missbruk – ofta befinner sig dessa kvinnor i en dubbelt utsatt situation genom att både vara våldsutsatt och ha missbruksproblem som lett till behov av stöd inom flera livsområden. Steget att söka hjälp är ofta svårare att ta. Dessa kvinnor bemöts ibland med attityden att de "får skylla sig själva". Våldet ses ofta som en konsekvens av missbruket och därmed förminskas ofta våldsutsattheten. I själva verket är det ofta en långvarig våldsutsatthet som orsakat missbruket.

Dessa kvinnor är med sin våldsutövare hela dagarna och kan ibland uppleva att det är bättre att bli enbart utsatt av den som de har en relation med än att vara ett allmänt villebråd för allas behov. Att vara kvinna och mamma ses som den yttersta marginaliseringen medan män i missbruk generellt har högre status i detta sammanhang.

Kvinnor med utländsk bakgrund – enligt Socialstyrelsen finns det studier som visar att kvinnor med utländsk bakgrund utsätts för våld i större utsträckning än kvinnor med minst en förälder född i Sverige. Den ökade risken beror bl.a. på språksvårigheter, okunskap om de rättigheter man har och ett starkt beroende av våldsutövaren i kombination med ett begränsat socialt nätverk.

Utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck – hedersrelaterat våld är kollektivt utövat vilket innebär att det kan vara flera förövare. Det kan röra sig om begränsningar och kontroll i vardagen av socialt umgänge, klädval mm men också handla om tvångsäktenskap och ytterst fysiskt våld.

Samkönade relationer – våldet följer i princip samma mönster som i heterosexuella relationer. Rädslan för att bli avslöjad som homosexuell, bisexuell eller transperson, om man inte redan berättat om det för sin omgivning, kan göra våldet ännu svårare att hantera. Det kan finnas skamkänslor inför att som exempelvis lesbisk leva med våld och förtryck av en annan kvinna – med risken att skada bilden av homosexuella i ett samhälle där det redan finns fördomar om denna grupp.

Det finns även ibland en lesbisk illusion, att kvinnor som bor och lever tillsammans i en relation inte skulle bråka utan ”förstå” varandra bättre än ett heterosexuellt par.

Brist på kunskap i samhället kan också bidra till större utsatthet. Till exempel kanske inte sjukvårdspersonal misstänker våld om någon söker vård i sällskap med sin partner av samma kön. Det kan också handla om att homosexuella inte är välkomna, eller inte känner sig välkomna, till hjälpinstanser för (heterosexuella) kvinnor.

3.3 Aktuell forskning

Det finns en rik flora av forskning att ta del av när det gäller våld i nära relationer, både internationell och svensk forskning.

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet arbetar på regeringens uppdrag med att höja kunskapen på nationell nivå om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

NCK har en kunskapsbank som är en webbplats för alla som söker kunskap inom områdena mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Här finns uppgifter om forskare och aktuella forskningsprojekt, ämnesguider, litteraturtips samt en mängd publikationer.

Även Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) sammanställer forskning inom området. SBU har bl.a. publicerat en rapport om riskfaktorer för våld i nära relationer 2016, både när det gäller att bli utsatt och att själv utsätta andra. Enligt författarna till översikten är det samma riskfaktorer för att både utöva och utsättas för våld i en nära relation i vuxen ålder. Författarna till översikten drar slutsatsen att det förebyggande arbetet behöver förstärkas genom tidiga insatser till riskfamiljer. Flera namngivna metoder beskrivs.

Brottsförebyggande rådet stödjer också forskning inom området.

Vid Linköpings universitet finns flera verksamma forskare inom området bl.a. professor Margareta Hydén sedan 90-talet. Fil dr Ann-Charlotte Münger genomför just nu en studie tillsammans med fil dr Ann-Marie Markström om hur förskola och skola identifierar, hanterar och responderar på våld inom familjen. Fil dr Veronica Ekström lade hösten 2016 fram sin doktorsavhandling ”Det besvärliga våldet – socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer”.

Forskning kring området hedersrelaterat våld och förtryck är relativt begränsad inom Sverige.

4. Heder

Hedersrelaterat våld och förtryck kan betraktas som en del av Våld i nära relationer, men skiljer sig samtidigt på flera punkter. Därför är det viktigt att också betrakta hedersrelaterat förtryck som ett eget problem- och kunskapsområde. Innehållet i detta stycke bygger till stor del på uppgifter ur NCK:s kunskapsbank och Länsstyrelsens i Östergötland webbsida www.hedersfortryck.se

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett relativt nytt begrepp i Sverige, både inom forskningen och inom politiken. Själva begreppet är i sig omdebatterat och inom forskningen återfinns olika förklaringar till våldet.

”När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhets i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld och våld, inklusive dödligt våld. Det hedersrelaterade våldets kollektiva karaktär innebär att det kan finnas fler förövare av båda könen och att offren kan vara både kvinnor och män samt flickor och pojkar. Det kan också innebära att våldet sanktioneras av familjen och den närmaste omgivningen, även av andra kvinnor.”

Hederstänkandet är inte kopplat till någon specifik kultur eller religion och kan även förekomma i icke-religiösa sammanhang. Hedersrelaterat våld och förtryck drabbar också homo- och bisexuella av båda könen, samt transpersoner.

Specifika företeelser som har sin grund i männens/familjens syn på flickor och unga kvinnor är tvångsäktenskap och kvinnlig könsstympning. Det kan vara svårt att avgöra om arrangerade äktenskap samtidigt är tvångsäktenskap. Att gå emot familjens tradition och önskemål från föräldrar och andra släktingar kan för den enskilda flickan eller kvinnan, och även för unga män, vara så kännbart att det i praktiken inte är ett möjligt alternativ.

Grunden för hedersnormer är att individen är underordnad kollektivet, den utvidgade familjen.

Våld och begränsningar i hederns namn har sina specifika uttryck och kräver ett särskilt bemötande och agerande jämfört med annat partnervåld.

Personal inom t.ex. skola och socialtjänst behöver tillräcklig kunskap för att kunna förstå barns och vuxnas tänkande och situation i en familj som lever med en hedersideologi. Detta är inte alltid lätt eftersom varje individ och familj är unik och hedersförtryck kan ta sig olika uttryck. Professioner som möter individer som utsätts för begränsningar och förtryck måste därför ha kunskap om den speciella problembild detta innebär.

5. Styrande dokument, nationella och kommunala

5.1 Lagstiftning

Kommunens ansvar för arbetet mot våld i nära relationer styrs framförallt av bestämmelserna i Socialtjänstlagen (SoL) och Hälso- och sjukvårdslagen.

5 kap 11 § Socialtjänstlagen förtydligar socialtjänstens ansvar för våldsutsatta i nära relationer; ”Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden skall också särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp” (2007:225).

3 kap 3 § SoL fastställer att insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet, att uppgifter skall utföras av personal med lämplig utbildning och erfarenheter och att kvaliteten skall utvecklas och säkras.

Mer detaljerade regler om hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska eller bör tillämpa lagen finns i föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om Våld i nära relationer som började gälla 1 oktober 2014. De slår bl.a. fast att socialtjänsten/hälso- och sjukvården *ska fastställa mål* för arbetet med våldsutsatta och barn som bevittnat våld samt beskriva när och hur målen ska nås. Socialtjänsten och hälso- och sjukvården *ska* vidare analysera *om utbudet av insatser är tillräckligt och svarar mot behoven*. Ett sätt att göra detta är att fortlöpande göra *kartläggningar* om förekomsten i kommunen av våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Ytterligare ett allmänt råd är att avgöra när och hur personalen ska ställa frågor om våld för att kunna identifiera våldsutsatta och barn som bevittnat våld.

Socialtjänsten/hälso- och sjukvården *ska* också fastställa *var i verksamheten ansvaret för den interna och externa samverkan ska ligga*. Föreskrifterna slår också fast ett utredningstvång gällande barn som utsatts för eller bevittnat våld. Socialtjänsten och hälso- och sjukvården är också skyldig att erbjuda stöd, hjälp och boende till utsatta barn och vuxna som har behov av det.

Socialstyrelsen har givit ut en handbok (Våld) om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, 2016, som ett komplement till föreskrifterna.

I skolverkets och socialstyrelsens ”Vägledning för elevhälsa” har, i den tredje upplagan som kom ut i slutet av 2016, förtydligat och utvecklat avsnittet om ”Barn som utsätts för eller bevittnar våld i nära relationer”.

Utöver Socialtjänstlagen och Hälso- och sjukvårdslagen finns en rad andra lagstiftningar som man bör ha viss kännedom om för att kunna ge stöd till våldsutsatta. Exempel på annan lagstiftning är Brottsbalken, Lag om målsägandebiträde, Lag om kontaktförbud, Offentlighets- och sekretesslagen och Lag med förbud mot könsstympning m.fl.

Även FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna ligger till grund för arbetet.

5.2 Regeringens nationella strategi

I november 2016 presenterades regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Som en del av genomförandet avsätter regeringen 600 miljoner kronor till ett åtgärdsprogram med nya insatser under perioden 2017-2020, utöver drygt 300 miljoner kronor i utvecklingsmedel till kommuner och landsting.

Strategins fyra målsättningar är:

Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

- stödja utvecklingen och spridningen av universellt våldspreventivt arbete med målsättningen att nå alla unga,
- genomföra en granskning av skolans sex- och samlevnadsundervisning,
- motverka efterfrågan av köp av sexuella tjänster
- stärka professionellt behandlingsarbete med män som har utövat våld och utreda kommunernas förutsättningar att tidigt arbeta med våldsutövare
- ytterligare stärka återfallsförebyggande arbete gentemot dömda våldsutövare, såväl inom Kriminalvården som med andra berörda aktörer

Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn

- ge fortbildning till yrkesverksamma inom bland annat socialtjänst och hälso- och sjukvården samt rutiner kring att fråga om våldsutsatthet
- stärka skydd av och stöd till barn som bevitnat eller utsatts för våld,
- stärka kompetensen kring hedersrelaterat våld och förtryck
- fortsatt utveckling av kunskapsstöd om prostitution riktat mot hälso- och sjukvården samt socialtjänsten

Effektivare brottsbekämpning

- utveckla polisens metoder och arbetssätt för att förebygga upprepat våld
- utvärdera 2014 års lagändringar om tvångsäktenskap och barnäktenskap
- förebygga hot och kränkningar på nätet

Förbättrad kunskap och metodutveckling.

- kartlägga omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck
- utveckla nationell statistik över insatser inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården, samt ge kommuner vägledning för att beräkna kostnaden av våld
- stärka kunskap om verkningsfullt våldsförebyggande arbete
- ändra i examensbeskrivningarna i högskoleförordningen så att kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår i utbildningar för relevanta yrkesgrupper
- avsätta medel för kompetensutveckling för relevanta yrkesgrupper

Den nationella strategin bygger bl.a. på Carin Götblads utredning ”Våld i nära relationer – en folkhälsofråga, förslag för ett effektivare arbete”, (SOU 2014:49) samt Juno Bloms utredning ”Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck (SOU 2015:55), vilket var slutbetänkandet av ”Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor”

5.3 Lokalt, Linköpings kommun

Styrdokument som ligger till grund för arbetet mot våld i nära relationer och hedersproblematik i Linköping är bl.a:

- *Handlingsplan för trygghet, säkerhet och brottsförebyggande åtgärder i samverkan mellan Linköpings kommun och Polismyndigheten 2017-2018.* Ett särskilt prioriterat område är våld i nära relationer samt därtill kopplade aktiviteter. Kommunstyrelsens Trygghet- och demokratiutskott är ansvarig för handlingsplanen, som antogs av kommunstyrelsen i februari 2017.
- *Höjda ambitioner för Linköpings kommun, samverkansprogram*
”STÄRKT ARBETE MOT VÅLD I NÄRA RELATIONER
Det våld och förtryck som förekommer i många hem gör att många kvinnor och barn lever under hemska förhållanden. Hos Kvinnojouren finns hjältar som uträttar underverk med begränsade resurser. En förstärkning är nödvändig för att fler kvinnor och barn ska kunna leva utan våld och andra kränkningar. Det ska även göras en ambitionshöjning i den initiala omhändertagandenivån. Behandling för våldsutövare behöver stärkas för att möta de växande köerna. En kommunövergripande handlingsplan ska tas fram mot våld mot äldre.”
- Överenskommelsen mellan den idéburna sektorn och Linköpings kommun (2012 KF) och Program för samverkan med den idéburna sektorn (2012 KF). I dessa dokument fastslås kommunens ambition när det gäller samarbete med ideella organisationer.

6. Andra kommuner

Sveriges kommuner och landsting (SKL) gav 2016 ut en rapport ”Framgångsfaktorer i kvinnofridsarbetet – en undersökning av utvecklingen av arbetet mot våld i nära relationer i kommuner SKL” som redovisar erfarenheter från flera kommuners framgångsrika arbete mot våld i nära relationer.

Rapporten bygger på en analys av de 8 kommuner som enligt resultatet i Öppna jämförelser 2015 – stöd till brottsoffer, lyckats bättre än andra. Syftet med rapporten är att lyfta fram framgångsfaktorer och angelägna utvecklingsområden i arbetet. I rapporten lyfts också konkreta tips och idéer fram som riktas till olika funktioner i kommunerna, t.ex. förtroendevalda och chefer.

De åtta kommuner som analyserats är Göteborg (stadsdelen Askim-Högsbo-Frölunda), Nykvarn, Tyresö, Trollhättan, Lund, Ronneby, Höganäs och Skellefteå.

De fem viktigaste framgångsfaktorerna som man identifierat i rapporten och som är gemensamma för kommunerna är:

1. Många vägar in
2. Direkt och adekvat stöd och hjälp
3. Integrera kvinnofridsarbetet i ordinarie strukturer
4. Samverkan med andra samhällsaktörer
5. Nationellt stöd

Man framhåller i rapporten att framgångsfaktorerna påverkar och är beroende av varandra och de utgör tillsammans grunden för att framgångsrikt arbete. I rapporten

påpekas också att de identifierade kommunerna medvetet arbetat för att skapa ett flöde i organisationen; från politiska beslut till kompetensutveckling och uppföljning. Dessutom är kvinnofridsarbetet allt oftare integrerat i kommunernas jämställdhets- och folkhälsoarbetet. Man framhåller vidare att genom att arbetet mot våld i nära relationer genomförs i den kommunala verksamheten och att kompetens byggs in i organisationen på ett uthålligt sätt, undviker man att arbetet blir personberoende och flyktigt.

Här nedan ges en sammanfattande beskrivning av vad de fem framgångsfaktorerna innebär.

Framgångsfaktor 1: Många vägar in

Genom att tidigt nå våldsutsatta och våldsutövare och erbjuda olika och lättillgängliga vägar till stöd, skydd och hjälp kan man förebygga och förhindra ytterligare utsatthet.

Att sprida information är en viktig förutsättning för att nå kommuninvånare och för att de enkelt ska få kunskap om vilken hjälp som finns att få och hur man får del av hjälpen. Det är också ett sätt att bygga förtroende för den stödverksamhet som kommunen erbjuder. Det är angeläget att flera informationskanaler används och att informationen ges på flera språk.

Lättillgängliga verksamheter med ”låga trösklar” underlättar för hjälpsökande att få stöd. Genom att erbjuda öppna serviceinsatser skapas förutsättningar för ett effektivt arbete och en ökad tillgänglighet, särskilt vid akuta hjälpbehov. Man framhåller att öppna sociala tjänster inte står i motsättning till biståndsbedömda insatser. De kompletterar varandra. Ibland kan serviceinsatser vara ett första steg till andra, biståndsbedömda insatser.

Genom att ställa frågor om våld kan samhället tidigt upptäcka våldsutsatthet. Många utsatta berättar inte spontant och mörkertalen är stora. Att bli tillfrågad kan underlätta att berätta. För att personal ska våga fråga krävs förståelse för vikten av att fråga och utbildning om hur man frågar. Dessutom krävs en kunskap om vad som kan erbjudas en våldsutsatt.

Ju fler anställda som har en grundläggande kunskap om och förståelse för våldets mekanismer och konsekvenser, desto större är möjligheten att tidigt fånga upp tecken på att någon är utsatt och att också ge hjälp tidigt. Kontinuerlig kompetensutveckling på alla organisatoriska nivåer lyfts fram som en framgångsfaktor av kommunerna. Hög personalomsättning är ofta en extra utmaning för att upprätthålla kunskap. Att organisera för fortlöpande kompetensutveckling kan göras på olika sätt t.ex. genom att skapa ett kommunalt kompetenscentrum som erbjuder både basutbildningar och fördjupningsutbildningar och att erbjuda alla nyanställda en grundläggande introduktion. Man framhåller vidare vikten av att även förtroendevalda omfattas av kompetensutveckling.

Framgångsfaktor 2: Direkt och adekvat hjälp

Det är viktigt att personer som är våldsutsatta ges direkt och adekvat stöd och hjälp.

En god förutsättning för att ge direkt stöd är specialiserade verksamheter mot våld i nära relationer, verksamheter där det finns gedigen kunskap och erfarenhet av arbetet och vet vad som krävs för att skapa trygghet för den hjälpsökande. En viktig del av

specialistkompetensen är att förstå våldets mekanismer och konsekvenser men också att ha kunskap om uppbrottsprocessen. Ett bra och respektfullt bemötande utifrån den våldsutsatta speciella situation är avgörande för att hen ska orka berätta och bryta upp. Specialistverksamheten bör kunna erbjuda stöd både till vuxna och barn. Verksamheten ska grundas på aktuell evidens. Barnperspektivet är mycket viktigt. Ofta utgör specialistverksamheterna en plattform för intern och extern samverkan och är också en viktig resurs för att ge stöd att utforma handlingsplaner och rutiner i organisationens delar.

Även specialkompetens bland handläggarna framhålls som en framgångsfaktor. Specialisthandläggarna kan ha ansvar för att ge stöd till kollegor eller själv ha ansvar för att handlägga enbart kvinnofridsärenden.

Framgångsfaktor 3: Integrera kvinnofridsarbetet i ordinarie strukturer

Att integrera kvinnofridsarbetet i den befintliga organisationsstrukturen och i ordinarie styr- och ledningssystem är av framgångsfaktorerna. Detta förutsätter en politisk prioritering av kvinnofridsarbetet. Det har stor betydelse för verksamheternas utveckling att det finns en politisk styrning i frågan.

En del i att integrera arbetet mot våld i nära relationer i ordinarie strukturer är att dessa frågor finns med i det kommunövergripande styrsystemet i form av strateg, mål, nyckeltal, aktiviteter och uppföljning. Detta ökar såväl hållbarheten som kvaliteten i arbetet.

Flera kommuner framhåller betydelsen av en tydlig styrning för att ge arbete legitimitet i ordinarie strukturer. I vissa kommuner har kvinnofridsarbetet integrerats i det övergripande folkhälso- och jämställdhetsarbetet.

En annan viktig faktor som lyfts fram är någon form av samordnare eller strateg, som har en samordnande och pådrivande roll på strategisk nivå. Ibland är denna roll densamma som folkhälso- eller jämställdhetsstrategens. Kommunerna framhåller dessa personers nyckelroll vid utveckling av arbetet i hela kommunen.

I kommunerna finns också ofta samordnare på en operativ nivå i specialiserade verksamheter eller inom den sociala myndigheten. Historiskt sett har dessa personer varit "eldsjälar" som starkt bidragit till att kvinnofridsarbetet utvecklats. Problemet är att detta är en mycket sårbar lösning, både för personerna själva och för organisationen. Därför är det viktigt att dessa funktioner integreras i befintlig organisationsstruktur, så att kvinnofridsarbetet inte ses som en sidofråga som drivs av enskilda personer.

Framgångsfaktor 4: Samverkan med andra samhällsaktörer

I de utvalda kommunerna framhålls samverkan med andra aktörer som en viktig del i ett framgångsrikt arbete. Det gäller t.ex. samarbete med hälso- och sjukvården, polis, kriminalvård, kvinnojour, brottsofferjouren m.fl. aktörer.

Målsättningen med samarbetet är att så långt som möjligt samordna de insatser som behövs, så att de inte motverkar varandra. I praktiken innefattar samverkan att klargöra ansvar, roller och befogenheter för varandra för att stärka stödet för utsatta. Samverkan kan också bestå i gemensamma verksamheter, samarbete kring kompetensutveckling mm.

Framgångsfaktor 5: Nationellt stöd

Kommunerna framhåller att de senaste årens nationella stöd varit nödvändigt och möjliggjort för kommunerna att utveckla arbetet. Man bedömer att det också fortsättningsvis är angeläget med nationellt stöd. Kommunerna har genom lagstiftning och föreskrifter ålagt ett större åtagande utan att extra resurser tillförts.

Andra kommuner

Det finns även andra kommuner som Linköpings kommun kan lära av. Exempel är Umeå (Centrum mot våld, bl.a. handlingsplan för funktionsnedsatta), Uppsala (program 2016-2020 antaget av kommunfullmäktige), Utväg Skaraborg (samverkan mellan flera kommuner och myndigheter, gemensam), Kristianstad (heder) och Söderhamn (heder).

Som en social investering samt med medel från Allmänna arvsfonden satsar Borås Stad och Västerås kommun på att utveckla metoder för att förebygga våld (i vid mening). Satsningen kallas En kommun fri från våld och pågår 2015-2019. En kommun fri från våld är ett unikt projekt där man utvecklar en modell för våldsförebyggande arbete med barn och unga. Flera kommuner i Sverige deltar i utvecklingen som hålls ihop av organisationen MÄN.

Ett annat helhetsgrepp på det våldsförebyggande arbetet tar Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF, f.d. Ungdomsstyrelsen), som på uppdrag av regeringen arbetat fram en handbok för ett brett våldsförebyggande arbete bland barn och unga 0-25 år.

7. Resultat enligt målsättningarna

Nedanstående beskrivning av pågående arbete, samverkan, parternas bedömning med flera frågeområden gör inte anspråk på att ge en fullständig och heltäckande bild. Arbetet med våld i nära relationer utförs i många olika verksamheter, på många nivåer, inom många kliniker inom regionen och inom fler föreningar än som varit möjliga att täcka in i denna studie. Inom socialtjänstens område men också inom förskola och skolans område torde de flesta personal någon gång ha kommit i kontakt med denna problematik. Ambitionen i denna rapport har varit att ge en översiktlig beskrivning.

7.1 Pågående arbete inom kommunen, regionen och frivilligorganisationer.

Nedanstående beskrivning har fått ett stort utrymme, då jag anser det vara viktigt att lyfta fram allt arbete som görs och där det finns en koppling till våld i nära relationer eller hedersfrågor. Trots detta är beskrivningen av varje verksamhet kortfattad.

Socialtjänsten, socialförvaltningen:

Inom socialförvaltningen finns en samordnare för våld i nära relationer och hedersförtryck. Samordnaren har det övergripande ansvaret för samverkan internt och externt. Denna organisation har funnits i ca 2½ år.

Det finns förvaltningsövergripande rutiner som antagits av den strategiska ledningsgruppen t.ex. när det gäller Våga fråga, samarbete mm. Det pågår ett internt arbete för att implementera riktlinjer och rutiner bl.a. när det gäller Våga fråga!

Inom socialförvaltningen finns flera personer med spetskompetens inom våld i nära relationer inom de olika avdelningarna. Dessa personer har särskild utbildning och bildar tillsammans med samordnaren ett internt nätverk.

De våldsutsatta (som i drygt 90 % av fallen är kvinnor) som söker hjälp hänvisas till vuxengruppen, där tre socialsekreterare är specialiserade på våld i nära relationer. De handlägger de flesta vuxenärenden. De fungerar också som konsultativt stöd inom socialförvaltningen till medarbetare inom andra grupper. Om kvinnor som ansöker om hjälp har akuta behov av t ex annat boende, tas det akuta hjälpbehovet hand om av vuxenmottagningen. Därefter utreds behov av skydd och stöd inom gruppen för våld i nära relationer. Om det finns barn i familjen som bevittnat våld kopplas också en socialsekreterare på utredningsgruppen för barnärenden in. För närvarande finns inte alltid någon ansvarig barnhandläggare p.g.a. svårigheter att rekrytera socialsekreterare.

Under utredningstiden används FREDA, ett riskbedömningsinstrument. När det gäller hedersproblematik används instrumentet PATRIARK som några socialsekreterare har specialutbildning i att använda.

När det gäller kvinnor som har behov av boende på annan ort finns ett upparbetat nätverk och samarbete mellan flera kommuner (benämnt Kompotten). Nätverket underlättar för kommunerna att både ta emot kvinnor i den egna kommunen och att placera kvinnor på annan ort.

När det gäller arbetet med hedersrelaterat våld är det framförallt barngruppen som arbetar med det.

Under 2017 kommer personal att delta i särskilda utbildningsinsatser inom socialförvaltningen bl.a. web utbildning, workshops och frukostföreläsningar.

Socialförvaltningen når successivt allt fler personer som söker stöd för våldsutsatthet.

Även inom avdelningen för äldre- och funktionsnedsatta pågår ett arbete för att utveckla arbetet. Avdelningen har tre ”spetshandläggare” inom våld i nära relationer som har särskild kompetens när det gäller våld i nära relationer. De tre handläggarna träffas frekvent och informerar också sina kollegor. Just nu pågår en översyn över de interna rutinerna. Målsättningen är att integrera frågor om våld i det dagliga arbetet som en rutin.

Under 2016 var Våld i nära relationer ett område för socialnämndens internkontroll. Nämnden konstaterade bl.a. att man behöver arbeta vidare med implementeringen av rutiner kring Våga fråga.

Sociala jouren fyller en viktig funktion under helger och nätter då akuta insatser kan erbjudas till våldsutsatta vuxna och barn.

Socialtjänsten, Leanlink, Råd & Stöd:

Den verksamhet som har ett uttalat uppdrag att arbeta med våld i nära relationer är *Våld i nära relationer*, vilken innefattar stöd för personer (både kvinnor och män) som utsatts för våld i nära relation, män (och kvinnor) som utsatt sin partner för våld samt barn som bevittnat våld. Stödet till berörda målgrupper ges både individuellt och i grupp.

Verksamheten har också i uppdrag att arbeta med information. Därutöver ger verksamheten konsultativt stöd inom socialtjänsten i hedersfrågor. Personalresursen uppgår till 5,3 årsarbetare.

Verksamheten har tillsammans med socialförvaltningens samordnare formulerat gemensamma mål för arbetet samt fastställt hur målet ska nås och hur arbetet ska följas upp. Målsättningen är att ”antalet identifierade barn och vuxna som har erfarenheter av våld i nära relationer ska öka”. Målet ska nås genom att varje verksamhet inom Råd & Stöd och socialförvaltningen ska fastställa när och hur personal ska fråga sina klienter om våldsutsatthet, ges utbildning samt genom en årlig webb-enkät följa upp hur lång man kommit.

Under ett år når verksamheten cirka 220 kvinnor, 45 män och 45 barn. Verksamheten uppvisar återkommande mycket goda resultat på genomförda brukarenkäter. Som exempel kan nämnas index 95 när det gäller helhetsomdöme vid den senast genomförda brukarenkäten 2016.

Även andra verksamheter inom Råd & Stöd är viktiga för att upptäcka och agera vid våld i nära relationer, t.ex. ungdomsmottagningen, familjerådgivningen, familjecentralerna, fältverksamheten och beroendemottagningen.

Ungdomsmottagningen är väl känd och har ett stort förtroende bland ungdomar. Man når många olika ungdomsgrupper och har under flera år arbetat målmedvetet med hbtq-frågor och hedersfrågor. Vid nybesök ställs alltid frågor om bl.a. våldsutsatthet och om man lever med begränsat livsutrymme. Det är vanligare att man fångar upp hedersproblematik än annan våldsproblematik på ungdomsmottagningen. Ungdomsmottagningen uppskattar att man fortlöpande har kontakt med ca 10-12 ungdomar som lever med en hedersproblematik.

På *familjecentralerna* dyker problematiken med Våld i nära relationer (VNR) upp ibland, både hos BVC och socialsekreterarna. Oftast är det kvinnan själv som tar initiativ att berätta. Man ställer också frågor om hot och våld till kvinnor där man misstänker att problematiken finns. Män kan också vara utsatta men det är mycket ovanligt att sådant kommer fram. Man hjälper kvinnan att få kontakt med socialförvaltningen eller direkt hos Råd & Stöd. Om det behövs hjälper man till att boka tid och träffas också gemensamt vid behov. Familjecentralerna har börjat titta på de förslag på rutinfrågor som Kvinnofridslinjen rekommenderar. Man efterfrågar någon form av handlingsplan från kommunen, gärna i samarbete med regionen) vore önskvärt.

Brobyggare som är kopplade till familjecentralerna fyller en viktig funktion genom att sänka trösklarna att komma till familjecentralerna och delta i bl.a. föräldraprogram (se vidare under rubriken Utbildning).

Beroendemottagningen når ett stort antal personer med missbruksproblem och därmed också personer som är våldsutsatta och som utsätter sin partner för övergrepp. Beroendemottagningen arbetar inte idag aktivt med våldsutsattheten. Missbruket är i fokus.

Inom Leanlinks *äldreomsorg* och *LSS-verksamheter* finns inget specifikt pågående arbete kring våld i nära relationer.

Privata utförare, socialtjänst

Den privata utföraren *Eleonoragruppen* har kontakt med ett flertal familjer i sin verksamhet där det finns en våldsproblematik, både i familjearbetet och i barn- och ungdomsgrupperna. Även hedersproblematik förekommer. Det kan finnas flera pågående ärenden där hedersproblematik finns.

Ca 80 % av barnen i barngrupperna lever eller har levt i familjer med våld, inte sällan i kombination med missbruk och/eller psykisk ohälsa. Varje år arbetar Eleonoragruppen med cirka 150 barn i sin barngruppsverksamhet. Uppskattningsvis 120 av dessa har levt med våld i familjen. Utöver barn och unga arbetar Eleonoragruppen också med hela familjer.

Linköpings Stadsmission har flera uppdrag från omsorgsnämnden och har under många år arbetat specifikt med våldsproblematik. De verksamheter där man främst kommer i kontakt med våldsproblematik är i arbetet med personer med missbruksproblem. Linköpings Stadsmission driver på uppdrag av omsorgsnämnden bl.a. ett skyddat boende för kvinnor med missbruksproblem och våldsutsatthet. Man driver också två andra stödboenden där både män och kvinnor bor. Man driver också behandlingshem för kvinnor, Oasen, där både beroendeproblematiken och våldsutsattheten ingår i behandlingen och behandlas parallellt.

Utbildning

Varje skola ska ha en plan mot diskriminering och kränkande behandling som ger personal tydliga riktlinjer för hur man ska agera. I denna plan ska även hot och våld och hedersrelaterat förtryck uppmärksammas. Inom både grundskola och gymnasieskola hanteras våld i nära relationer genom orosanmälan till socialförvaltningen i enlighet med de rutiner som finns när det finns oro för att barn far illa.

Det finns sedan 2013 ett samarbetsdokument "Hedersrelaterat våld och förtryck – information och samverkan inom Linköpings kommun" som beskriver myndigheters och ideella organisationers olika uppgifter inom området. Fokus är samverkan mellan skolan och socialtjänsten, men dokumentet ska också kunna ge vägledning om vart drabbade och professionella kan vända sig. Dokumentet är fastlagt av styrgruppen för BUF-gruppen (Barn, unga och deras föräldrar i behov av samhällets stöd), som utgörs av presidierna för socialnämnden, omsorgsnämnden, barn- och ungdomsnämnden och bildningsnämnden och förvaltningscheferna ingår.

På uppdrag av barn och ungdomsnämnden och bildningsnämnden finns ett konsultativt stöd (20 %) för hedersrelaterade frågor. Tjänsten är centralt placerad och erbjuder grundskolor och gymnasieskolor information till personal och konsultation i enskilda elevärenden samt stöd i att utarbeta handlingsplaner för arbetet mot hedersrelaterad problematik. Verksamheten deltar i Det handlar om kärlek.

Utbildningskontoret har i uppdrag från barn- och ungdomsnämndens presidium att utarbeta en strategi för hur man ska arbeta med hedersfrågor inom sitt ansvarsområde. Detta arbete har just inletts.

Shanazi hjältar och hjältinnor

Inom utbildningsförvaltningen finns verksamheten Shanazi hjältar och fr.o.m. hösten 2016 även Shanazi hjältinnor.

Shanazi hjältar och hjältinnor arbetar för alla människors lika värde och rätten att få välja sitt eget liv – mot våld och förtryck i hederns namn. Verksamheten stödjer tjejer och killar som förtrycks. Verksamheten hjälper individer samtidigt som samhället påverkas. Inom Shanazi hjältar och hjältinnor arbetar personer med olika etnisk bakgrund.

Syftet med verksamheten är att utbilda unga män och kvinnor med invandrarbakgrund som har kopplingar till hederskulturen. De ska göra en insats för att förbättra sina förhållanden och de utsattas situation. Hjältarna och hjältinnorna ska genom att delta i verksamheten stärkas till att ha mod att våga se, höra och agera.

En grupp unga män och kvinnor väljs ut och får delta i ett års utbildning. De träffas en till två kvällar i veckan. De utbildas inom mänskliga rättigheter, jämställdhet, demokrati, heder, hbtq o.s.v.

Under 2017 ska alla fritidsledare gå en utbildning om heder, som nu tas fram av verksamheten tillsammans med länsstyrelsen. Även personalen som arbetar med Ung puls (verksamhet för unga 16-25 år i Berga, Skäggetorp och Ryd, via kultur och fritid) erbjuds utbildningsplatser.

Verksamheten deltar i Det handlar om kärlek.

Det handlar om kärlek

Se under rubriken Rädda barnen

Föräldraprogram

Flera typer av föräldraprogram genomförs i kommunens olika stadsdelar. Under 2016 genomfördes 48 föräldraprogramgrupper och annan gruppverksamhet med sammanlagt 1 300 deltagare. De flesta program genomfördes i Berga, Ryd och Skäggetorp. Majoriteten av deltagarna är utrikes födda.

Sedan några år har kommunen satsat extra på att nå utrikes födda bl.a. genom s.k. brobyggare och genom att många familjeprogram genomförs på andra språk än svenska. De vanligaste språken är romani, arabiska och somaliska.

När det gäller kopplingen till våld i nära relationer och hedersproblematiken kan framhållas att nya program skräddarsytts av verksamheten. Programmen är direkt utformade utifrån de behov man sett.

Ett av programmen heter ”Att vara förälder i Sverige”. Programmet finns på flera språk och alla föräldrar är välkomna att delta, både nyanlända och tidigare invandrade. Under 2015 genomfördes 11 sådana grupper à 5-8 träffar. Detta program innehåller grundläggande information om hur vårt samhälle fungerar bl.a. gällande lagstiftning,

FN:s barnkonvention, förskola/skola, rättigheter, skyldigheter och föräldraansvar. Även frågor kring livsutrymme, könsstymning och jämställdhet tas upp.

Cirka 50 gruppleddare är specialutbildade för att kunna genomföra familjeprogrammen. Deras kompetens är kvalitetssäkrad genom att de dels deltagit i särskilda utbildningar kring föräldraprogram och dels genom att många parallellt arbetar inom förskola, skola och socialtjänst.

Föräldraprogrammen är en viktig förebyggande insats. Man möter direkt de behov och frågor som föräldrar har och för en aktiv dialog med deltagarna. Genom de brobyggare som arbetar uppsökande når man många föräldrar med olika bakgrund.

Verksamheten finansieras huvudsakligen av medel från barn- och ungdomsnämnden men även omsorgsnämnden är medfinansierad. För åren 2017-2018 har ytterligare medel tillförts för att kunna utöka verksamheten ytterligare.

Gymnasieskola, vuxenutbildning och SFI, arbete, integration

Inom verksamheterna som innefattar Svenska för invandrare (SFI), vuxenutbildning, integration m.fl. möter man många personer med utländsk bakgrund.

SFI ges 3 timmar per dag under ca 1 till 2 år. Framförallt ges SFI under etableringsfasen.

Samhällsorientering för nyanlända erbjuds av Arbetsförmedlingen genom ett regionalt samarbete mellan regionen och länets kommuner (www.nyiobergotland.nu). Samhällsorienteringen innehåller 70 timmars samhällsorientering, där bl.a. svensk lagstiftning, rättigheter och skyldigheter tas upp. Just nu är 5 grupper igång. Linköpings kommun erbjuder ibland ett steg 2 i kommunens egen regi.

Inom kommunens SFI-undervisning på Birgittaskolan undervisas ca 950 vuxna elever. Rektorn upplever inte att våld i nära relationer eller hedersbegränsningar är något problem som framträder i skolans vardag.

Kultur och fritid

Ung Puls är en verksamhet i Berga, Ryd och Skäggetorp som vänder sig till ungdomar mellan 16 och 25 år. I denna verksamhet deltar många ungdomar med utländsk bakgrund. Hedersproblematiken finns aktuell hela tiden. Personalen har ett bra stöd i ledarna av Shanazi hjältar/hjältinnor, som man rådfrågar vid behov. Personalen kommer under 2017 att delta i utbildning om heder som arrangeras av Shanazi hjältar/hjältinnor.

I samverkan med andra kommunala verksamheter, organisationer och föreningar erbjuder Ung Puls ett brett utbud av organiserad fritidsverksamhet som är aktivitetsstyrd.

Verksamheten arbetar aktivt för att särskilt nå flickor/kvinnor.

Stångåstaden AB

Stångåstaden arbetar aktivt med trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete i Berga, Lambohov, Skäggetorp och Ryd. De boende bjuds in till grannsamverkan för att skapa trygghet och goda grannkontakter. Projektet grannsamverkan, som sker i samarbete med polisen, hyresgästföreningen och ett försäkringsbolag, ska uppmuntra de boende att röra sig i området, prata med sina grannar och lära känna varandra bättre.

Stångåstaden har sedan några år ett avtal med Kvinnojouren gällande 5-6 lägenheter (förstahandskontrakt) per år till kvinnor som varit våldsutsatta. Avtalet innefattar också att Stångåstadens personal ges konsultativt stöd av Kvinnojouren som också står för viss kompetensutveckling när det gäller våld i nära relationer.

Stångåstaden AB avser att under 2017 teckna ett avtal med socialförvaltningen med ett liknande innehåll.

Pågående arbete inom regionen

Regionen anställde den 1 september 2016 en samordnare för arbetet med våld i nära relationer. Bakgrunden till inrättandet av tjänsten var resultatet av en förstudie som genomfördes i regionen under 2015/2016. Där konstaterades bl.a. att det fanns behov av en samordnarfunktion och en genomtänkt struktur för arbetet i hela regionen. Förstudien visade också ett behov av ökad grundkompetens hos vårdpersonalen och att man i högre utsträckning bör fråga patienter om man varit utsatt för våld. En annan viktig uppgift är att utveckla informationen på webben, både internt riktad till personal och externt riktad till patienter och allmänhet samt att upparbeta en bra samverkan, både internt och externt.

Regionens fokus är att upptäcka våld, både personer som är utsatta och våldsutövare.

Pågående arbete inom frivilligorganisationer

Kvinnojouren

Kvinnojouren har ett fyraårigt avtal med omsorgsnämnden som sträcker sig t.o.m.2019. Därutöver har man finansiering via Socialstyrelsen. Föreningen har 4,5 årsarbetare.

Fr.o.m. 1 november 2016 erbjuder Kvinnojouren 6 boendeplatser mot tidigare 4. I boendet har en majoritet av kvinnorna utländsk bakgrund. Man tar emot kvinnor från övriga Östergötland men också från övriga Sverige. Under 2015 kom 14 av totalt 22 kvinnor från Linköping (64 %) och under perioden jan-nov 2016 kom 4 av totalt 14 kvinnor från Linköping (29 %). Antalet barn under samma perioder var 12 av totalt 23 barn (52 %) respektive 3 av totalt 18 (17 %) barn från Linköping.

Ökade resurser har möjliggjort en större satsning på barnen. En genomförandeplan görs för varje barn tillsammans med modern. Ideella jourkvinnor genomför aktiviteter för barn (Barnhjärtar).

Kvinnojouren har avtal med Stångåstaden om 6-8 lägenheter per år, vilket är mycket värdefullt. Det har inneburit en större genomströmning av boende i de skyddade lägenheterna.

Ideella jourkvinnor ordnar aktiviteter och utgör ett vardagsstöd, har telefonjour mm. Cirka 40 kvinnor arbetar ideellt i verksamheten. Kvinnojouren är ute och informerar i olika sammanhang. Kvinnojouren är delaktig i det förebyggande arbetet ”Det handlar om kärlek” (se nedan under Rädda Barnen).

Brottsofferjouren

Brottsofferjouren är en ideell organisation som ger kostnadsfritt stöd till brottsoffer och vittnen och deras anhöriga. Brottsofferjouren är ett komplement till samhällets insatser. På Brottsofferjouren finns stödpersoner som lyssnar och ger råd och information. Vid tingsrätten finns vittnesstöd, som stöder vittnen och brottsoffer i samband med rättegång. Cirka 12 personer arbetar frivilligt som stödpersoner.

Polisen ska enligt gällande lagstiftning alltid tillfråga brottsoffer om de vill ha stöd via Brottsofferjouren. Enskilda kan också höra av sig direkt till Brottsofferjouren.

Under 2015 mötte Brottsofferjouren cirka 175 personer där brott begåtts i en nära relation. Av dessa var 155 kvinnor. De flesta brotten var fysisk misshandel. Cirka 5-6 ärenden rör hedersproblematik. Sammanlagt har Brottsofferjouren kontakt med 1000 personer varje år som antingen enbart får information eller därutöver får personligt stöd.

Brottsofferjouren är delaktig i det förebyggande arbetet ”Det handlar om kärlek” (se nedan under Rädda barnen).

Verksamheten finansieras av föreningsbidrag från omsorgsnämnden. Nu gällande avtal sträcker sig t.o.m. 2019.

Rädda Barnen

Rädda Barnen initierade 2009 ”Det handlar om kärlek” (DHK) i Linköping riktat till elever i högstadieskolorna. Det är ett initiativ från Rädda Barnen, som inleddes i Norrköping 2008. Syftet med DHK är att förhindra hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen i Östergötland finansierade projektet inom ramen för sitt nationella uppdrag om hedersförtryck tom 2013. Därefter finansieras arbetet gemensamt av kommunen och Rädda barnen.

DHK är en bred samverkan mellan ideella organisationer (kvinno- och tjejjouren, brottsofferjouren, RFSL, Nova-huset, Rädda barnen), kommunen (ungdomsmottagningen, fältverksamheten, våld i nära relationer, socialförvaltningen, Shanazi hjältar/hjältinnor, Liquid, Diva, skolan) och polisen.

DHK vistas på skolan under 1 vecka på varje skola som besöks. Veckan inleds med en teaterföreställning. Därutöver har man utställning och studiematerial och genomför värderingsövningar i klassrummen. Elever som så önskar erbjuds enskilda samtal. Minst fyra skolor besöks varje år. Inför varje vecka får all skolpersonal på skolan information och introduktion till vad veckan innehåller.

Kommunen bekostar samordningsfunktionen samt teaterföreställningen. Rädda Barnen står för kompetensutveckling av samverkansgruppens deltagare. Varje part står för kostnaden för sin egen medverkan. Utbildningskontoret har fr.o.m. 2017 samordningsansvaret, men det är oklart hur det ska organiseras.

DHK är en förebyggande insats som vänder sig direkt till eleverna.

Novahuset

Novahuset är en ideell organisation som startade 2008. Fokus i föreningens arbete är sexuellt våld. Novahuset har 4 personer deltidanställda och cirka 40 volontärer knutna till sig.

Novahuset har en öppen chatt 3 dagar/vecka, möjlighet till mailkontakt samt stödsamtal till enskilda. Man fungerar som ombud för enskilda och kan hjälpa till med olika myndighetskontakter. Novahuset erbjuder och utbildningsinsatser t ex till lärarpersonal. Man är också ute i skolorna och möter elever. Novahuset deltar i "Det handlar om kärlek".

Majoriteten av de som vänder sig till Novahuset är kvinnor med svensk bakgrund. Man möter sällan hedersproblematik.

Större delen av sin finansiering erhåller man från Socialstyrelsen och en mindre del från omsorgsnämnden. Föreningen önskar om möjligt erhålla föreningsbidrag för mer än ett år i taget.

Internationella vänskapsföreningen

Internationella vänskapsföreningens syfte är att verka för integration, demokrati och mångfald. Detta ska leda till ökad förståelse och kunskap om de kulturer som finns i dagens samhälle. Föreningen har 8 anställda med olika tjänstgöringsgrad.

Verksamheten har cirka 100 deltagare i gruppverksamhet varje vecka, varav de flesta har invandrarbakgrund. De flesta grupper träffas 2 gånger per vecka. Man har utrymme att ta emot fler deltagare.

I de flesta grupper tränar man svenska på olika nivåer. Grupperna har olika inriktning t ex sygrupp, må bra-grupp och mansgrupp.

Internationella vänskapsföreningen har föreningsbidrag från omsorgsnämnden samt verksamhetsbidrag från äldrenämnden för verksamhet för äldre bosnier. Föreningen har en osäker ekonomi efter att bildningsnämnden dragit in sina bidrag.

Internationella kvinnoföreningen

Internationella kvinnoföreningen är en förening för alla kvinnor med olika nationaliteter och religioner som är intresserade av gemenskap, kulturellt utbyte och som vill medverka till ett mångkulturellt samhälle. Det övergripande syftet är bl.a. att öka förståelsen och stärka gemenskapen mellan flyktingar, invandrare och svenskar, att underlätta situationen för kvinnor och barn, att hjälpa kvinnorna ur deras isolering och att uppmuntra kvinnor att ställa krav på jämställdhet i hemmet, i yrkeslivet och i samhället i övrigt.

Cirka 110 kvinnor deltar i olika grupper minst två gånger varje vecka.

Det är inte ovanligt att kvinnor som deltar i verksamheten lever med begränsat livsutrymme. Föreningen har god kunskap om hur man kan hjälpa kvinnor vidare vid behov, men man framhåller att mer kunskap om hur man kan se signaler på att våld i nära relation och hedersförtryck föreligger vore värdefullt. Man skulle också ha stor nytta av kunna erbjuda handledning för personal i vissa situationer. Ett nära samarbete med kommunens man är osäker på vad man kan förvänta sig för stöd från kommunens verksamheter när det gäller vålds- och hedersproblematiken.

Föreningen erhåller föreningsbidrag från omsorgsnämnden och visst projektbidrag från bildningsnämnden. Tidigare erhöll man ett större bidrag från Bildningsnämnden. Två

personer är anställda (1,5 årsarbetare) med lönebidrag. Några av styrelsens medlemmar arbetar aktivt i verksamheten.

Föreningen önskar att man kunde erhålla bidrag för minst två år i taget för att slippa leva med den otrygghet som ett 1-årigt bidrag innebär. Ett utökat bidrag vore värdefullt för att kunna utveckla verksamheten.

Pågående arbete, övriga

Polisen

Inom polisen i Linköping finns en särskild grupp ”Brott i nära relationer” (BINR). Gruppen arbetar med både vuxna och barn som varit utsatta för våld i nära relationer. Alla polisanmälningar som handlar om våld i nära relation tas om hand av denna utredningsgrupp. BINR gruppen har kontinuerligt cirka 150-200 pågående ärenden.

Gruppen är nu fullt bemannad och man har bra kompetens i våld i nära relationer. Tidigare under 2016 var det problem med bemanningen, vilket ledde till orimligt långa utredningstider. Idag klarar man den fastställda tiden på 3 mån när det gäller barn. För vuxna finns ingen fastställd tid, men idag klarar man en rimlig utredningstid. BINR utreder också ansökningar om kontaktförbud. Hur man klarar utredningstiderna beror delvis på hur mycket andra grova våldsbrott som sker i länet, eftersom man hjälps åt mellan utredningsgrupperna.

Det finns ett stort mörkertal när det gäller våld och heder. Enligt Brå:s undersökningar är det endast 3-3½ procent av de personer som utsatts för våld i nära relationer som gör polisanmälan. Många personer gör ingen polisanmälan pga rädsla för konsekvenserna. I en majoritet av familjerna som polisen utreder finns en missbruksproblematik. Många familjer har ett svagt nätverk med arbetslöshet och ekonomiska problem.

Vid polisen finns också ytterligare en grupp, ”Brottsoffer och personsäkerhetsgruppen” (BOPS). BOPS kontaktas av utredaren vid BINR om det finns behov av en riskbedömning. Man gör riskbedömningar både när det gäller våld i nära relation och hedersärende. Man handlägger endast vuxna. Under 2014 gjordes 59 riskbedömningar vid våld i nära relation i Linköping och ett fåtal i hela länet när det gäller heder.

BOPS har nyligen börjat arbeta med uppföljning av kontaktförbuden, som åklagaren beslutat. BOPS anser att polisen behöver bli bättre på hedersfrågor.

Åklagare

Samtal har förts med den åklagare som har ansvar för extern samverkan sedan 10 år och som arbetar mycket med brott mot barn, våld i nära relationer och hedersbrott.

Våld i nära relationer är ett vardagsbrott för åklagaren. De är aktuellt dagligen och har så varit under lång tid. Åklagaren har svårt att bedöma om brott i nära relationer har ökat under åren, men anser att hedersärendena har ökat under de senaste 10 åren. När det gäller heder krävs ofta ett massivt stöd inledningsvis och ett stöd under lång tid.

Advokatbyrå, målsägandebiträde

Målsägandebiträde är ett särskilt biträde som kan förordnas av allmän domstol för den som har drabbats av våld i nära relation. Målsägandebiträde förordnas när förundersökning har inletts. Målsägandebiträdet är i de flesta fall advokat eller biträdande jurist vid en advokatbyrå.

Målsägandebiträdet följer kvinnan under hela rättsprocessen och får kunskap om de svårigheter kvinnan går igenom under uppbrottsprocessen, då hon är mycket sårbar. Samarbete mellan målsägandebiträdet och övriga parter är viktigt.

Frivården (Östergötland samt Västervik)

Våld i nära relationer aktualiseras genom att frivården får ärenden där personen (oftast en man) är misstänkt antingen för våld i nära relationer eller för hedersbrott. Frivården gör en personutredning och föreslår påföljd.

Det finns särskilda anstalter bl.a. Kolmården och Västervik, där det finns relationsvåldsenheter och där man arbetar med behandling. Efter 2/3 av strafftiden sker villkorlig frigivning och den dömda kan då få olika föreskrifter bl.a. att fortsätta med behandlingsprogram.

På frivården finns två frivårdsinspektörer som enbart arbetar med våld i nära relationer. En del genomgår behandlingsprogrammet IDAP (Integrated Domestic Abuse Programme) med uppföljande individuella samtal. Inom frivården finns fortlöpande en IDAP-grupp igång, med löpande inskrivning. IDAP uppvisar goda resultat och är genomfört i hela landet.

Frivårdens fokus är förövaren, även om kontakt med offret också ingår i arbetet.

Länsstyrelsen i Östergötlands län

Länsstyrelsen i Östergötland har sedan år 2005 ett övergripande ansvar för länsstyrelsernas regeringsuppdrag rörande hedersrelaterat våld och förtryck och bedriver förebyggande arbete på nationell nivå. Det innebär bland annat att fördela medel till nationella och länsöverskridande projekt, genomföra utbildningsinsatser, driva ett nationellt kompetensteam och ta fram metodmaterial. Kompetensteamet ansvarar för att driva en nationell stödtelefon dit yrkesverksamma kan vända sig.

Länsstyrelsen ansvarar också för arbetet med att främja och lämna stöd till insatser som genomförs i det egna länet. Utöver att fördela medel till regionala insatser i Östergötland med syfte att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer så som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling av flickor och kvinnor, utvecklar och samordnar Länsstyrelsen även arbetet i länet.

Länsstyrelsen har också i uppdrag att stödja samordningen i länet för att motverka mäns våld mot kvinnor, att barn bevittnar våld samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Vidare ska Länsstyrelsen erbjuda regionalt kunskapsstöd till kommuner och frivilliga organisationer för att kvalitetsutveckla arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld och våldsutövare och uppdraget sker tillsammans med Socialstyrelsen.

Länsstyrelsen har i uppdrag 2017 att ta fram en regional strategi och handlingsplan i enlighet med regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Botrygg AB

Bostadsbolaget Botrygg AB har infört konceptet Huskurage i hela sitt hyresbestånd över hela landet, således även i Linköping. Huskurage är en ideell förening med mål att förebygga och förhindra våld i nära relation genom att ge grannar verktyg att agera. Det är en policy som uppmanar grannar att visa omtanke och omsorg vid oro för att någon far illa. Föreningen har utarbetat en enkel modell för att motverka våld i nära relation.

Konceptet går ut på att vid oro för våld och av omtanke:

- Knacka på hos grannen
- Vid behov - hämta hjälp av andra! Fler grannar kan bidra till att skapa mer trygghet
- Ring polisen. Kontakta alltid polisen i första hand vid situationer som upplevs akuta eller hotfulla

Vid oro för att barn utsätts för våld eller att vårdnadshavare på annat sätt brister i sin omsorg gentemot barn; kontakta socialtjänsten och gör en orosanmälan.”

Med Huskurage i bostadshuset vet utsatta att de kan få hjälp och de som utsätter vet att de inte får fortsätta utöva våldet i det tysta. De vet det eftersom grannarna kommer att ingripa och agera. Grannarna vet att med en dörrknackning och ett samtal kan de förhindra fortsatt våld och stoppa det pågående våldet. Tillsammans skapas en norm där grannar agerar och hjälper vuxna och barn till ett liv fritt från våld.

7.2 Pågående samverkan mellan parterna

Det finns ett mångfacetterat samarbete mellan olika parter när det gäller våld i nära relationer och hedersförtryck. Det mesta samarbetet sker i det konkreta arbetet kring enskilda individer.

Det strukturerade samarbetet, som ibland grundar sig i skriftliga avtal eller överenskommelser, är inte lika omfattande.

Samverkansavtal Kvinnofrid centrala inklusive mansmottagningen mot våld – flera Östgötakommuner, regionen, frivården, åklagarkammaren och polisen. Samverkansavtalet tecknades 2007 och reviderades 2011. Avtalets syfte var att underlätta samarbete, tydliggöra myndigheterna olika ansvarsområden samt åstadkomma ett bra samutnyttjande av insatser för kvinnor, män och barn. Avtalet är delvis inaktuellt och behöver revideras tillsammans med parterna. Omsorgsnämnden är avtalspart i kommunen. På uppdrag av omsorgsnämnden leder och samordnar Råd & Stöd uppdraget.

Inom ramen för avtalet ansvarar Råd & Stöd för ledning av en arbetsgrupp med träffar varannan månad. I gruppen finns representanter från kommunen (skola och socialtjänst), Linköpings Stadsmission, regionen, polisen, frivården, Kvinnojouren och Brottsofferjouren. Ett 25-tal personer ingår i arbetsgruppen.

Samverkansdokument Hedersrelaterat våld och förtryck – information och samverkan i Linköpings kommun – dokumentet utarbetades under 2013 av BUF-gruppens tjänstemän (skola och socialtjänst) på uppdrag av den politiska styrgruppen.

Föräldraprogrammen genomförs och finansieras gemensamt av Omsorgsnämnden och barn och ungdomsnämnden. Det finns dock ingen formell överenskommelse.

Det handlar om kärlek drivs gemensamt av Rädda Barnen, kommunen (skola och socialtjänst), polisen och flera ideella organisationer. Utbildningskontoret är fr.o.m. 2017 samordnare för arbetet. Arbetet är strukturerat i form av en styrgrupp och en samverkansgrupp som träffas för gemensam fortbildning och för att upprätthålla ett strakt nätverk i hedersfrågor.

Länsstyrelsen i Östergötland ansvarar för att leda ett *nätverk för kvinnofrid* i länets kommuner. Socialtjänstens samordnare eller motsvarande deltar i nätverket. Länsstyrelsen samordnar vidare ett regionalt resursnätverk för att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. I nätverket ingår flera aktörer, såsom polis, socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård, frivilliga organisationer m.m.

Utöver det mer strukturerade samarbetet sker kontinuerligt samverkan i vardagsarbetet mellan olika parter t.ex. socialtjänst, skola, polis, regionen och föreningar. Det kan handla både om samarbete kring enskilda individer men också om samarbetsträffar av olika slag.

7.2 Parternas erfarenheter av vad som är hindrande och främjande faktorer för utvecklingsarbete när det gäller våld i nära relationer och heder

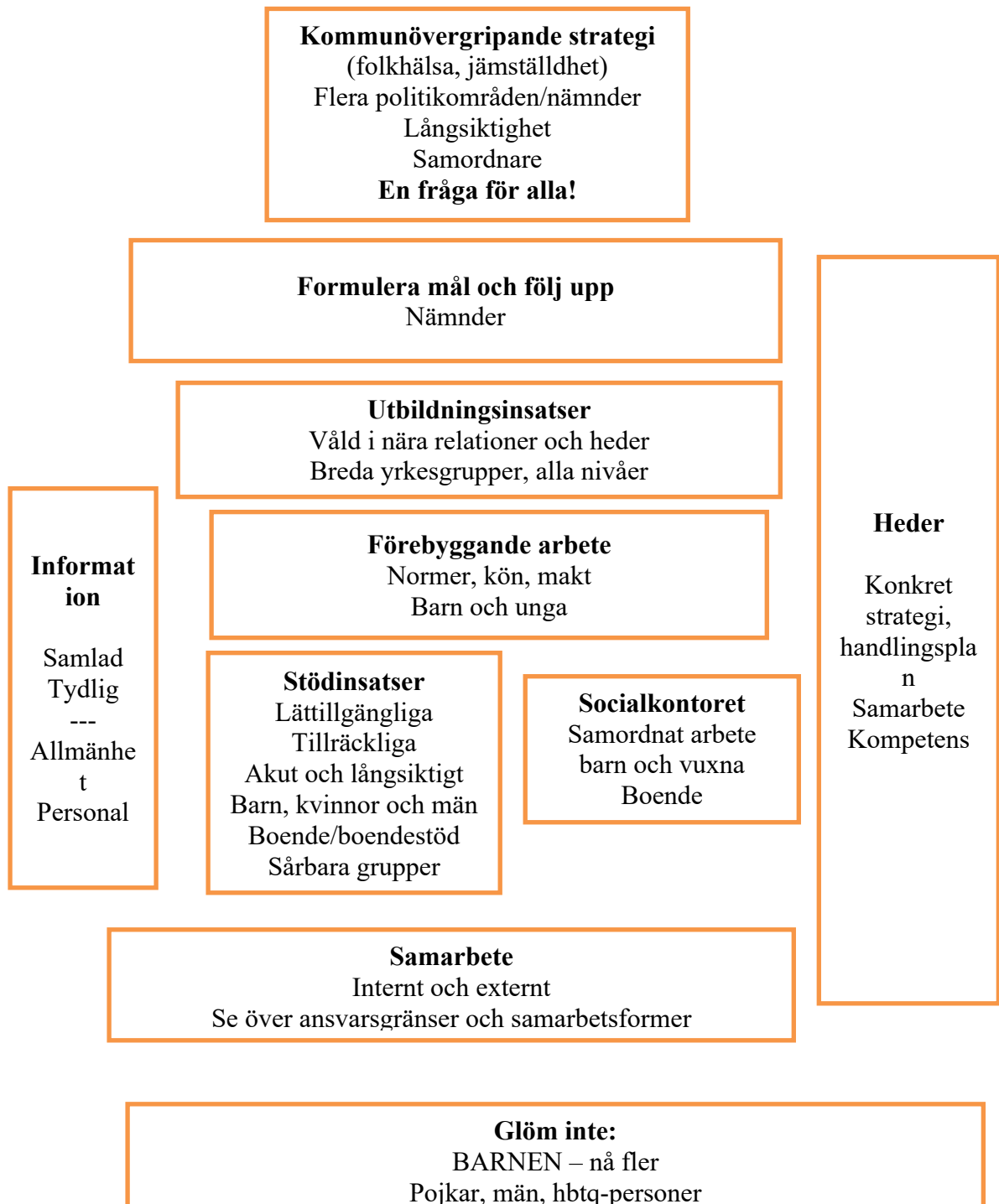
Parterna lyfter fram en rad främjande respektive hindrande faktorer i arbetet med våld i nära relationer och hedersförtryck. I tabellen nedan ges en översikt:

Främjande faktorer	Hindrande faktorer
Stabilitet i organisationen över tid Personalgrupper som inte är så sårbara Personalkontinuitet	Omsättning på personal
Samsyn kring våld	Samsyn kring våld saknas
God kunskap och kompetens	Dålig kompetens
Stöd uppifrån, övergripande nivå, tydlighet	Frågorna inte förankrade på en kommunövergripande nivå Synen att det är socialtjänstens ansvar enbart
Chefsansvaret viktigt. Leda och följa upp! Tydliga mål som möjliggör uppföljning	Cheferna styr inte och följer inte upp Avsaknad av eller dålig uppföljning
	Otydlighet i ansvar mellan olika verksamheter och olika aktörer

Flexibilitet i insatser och arbetsätt efter behov. Lättillgängligt stöd	
Fungerande och tydligt samarbete internt och externt	Stuprör internt utan samarbete
Tydliga uppdrag till verksamheter	Korta ett-åriga föreningsbidrag
	Osäkerhet för föreningar i samarbetet med kommunen

7.3 Parternas/respondenternas bedömning av vad som är viktigt att prioritera

Följande frågor och perspektiv är viktiga att prioritera enligt respondenterna:

Ovanstående schematiska bild är ett försök att sammanfatta en rad olika synpunkter, både övergripande och mer konkreta. Det finns behov av utvecklingsarbete och förtydligande inom de områden som lyfts fram.

8. Analys och slutsatser med utgångspunkt i fokusområdena

I uppdraget formulerades ett antal fokusområden inom vilka förbättringar bör ske. Redovisningen följer rubrikerna på dessa fokusområden.

8.1 Förebygga våld i nära relationer och hedersförtryck

Våld i nära relationer inklusive hedersrelaterat förtryck är mycket omfattande enligt flera kartläggningar som gjorts. Det är angeläget att inte bara satsa på reaktiva insatser när våldet redan ägt rum. Det är framförallt genom att arbeta förebyggande som man kan motverka att våld och hedersförtryck över huvud taget utövas.

Tidigt våldsförebyggande arbete (s.k. universell prevention) handlar bl.a. om att diskutera frågor om normer och föreställningar kring manligt, kvinnligt, makt och våld. Våld hänger ihop med stereotypa föreställningar om kön och destruktiva ideal för pojkar och män.

Verksamheter som föräldraprogrammen ”Att vara förälder i Sverige”, skolundervisning i form av ”Det handlar om kärlek” (Rädda Barnen m.fl.), Shanazi hjältar och hjältinnor samt de brobyggare som finns är mycket bra exempel på förebyggande arbete där normer och värderingar diskuteras med ungdomar och vuxna och där en dialog förs med deltagarna. Det är mycket viktigt att värna dessa verksamheter och att hitta fler forum och former där dessa frågor diskuteras.

Skolornas värdegrundsarbete mot kränkande behandling, för jämställdhet och för barns rättigheter är oerhört viktigt och grundläggande för att stärka barn och för att förebygga våldsanvändning.

Att erbjuda stöd till familjer med flera s.k. riskfaktorer för våld i nära relationer är också en viktig förebyggande insats. Därför är det angeläget att både förskolan, skolan och socialtjänsten ”fångar” upp dessa familjer så tidigt som möjligt och även fortsättningsvis erbjuder lättillgängliga sociala insatser. Linköpings kommun har sedan många år en lättillgänglig socialtjänst (service) med ett brett utbud av stödverksamheter för unga och familjer.

Det finns modeller för att brett våldsförebyggande arbete som prövas av andra kommuner, bl.a. ”Inget att vänta på” och ”En kommun fri från våld”. De vänder sig i första hand till barn och unga, men involverar även vuxna. Linköpings kommun bör ta del av erfarenheter från dessa kommuner och överväga ett brett angreppssätt.

Inom idrottsföreningar finns ibland en macho-kultur som är destruktiv och respektlös gentemot kvinnor och som också kan bidra till stereotypa beteenden. Flera av parterna som intervjuats lyfter fram idrottsföreningar som en viktig arena för att nå pojkar/män för en dialog om normer kring kön och makt.

8.2 Upptäcka våld i nära relationer och hedersförtryck

Det är helt uppenbart att det finns en stor potential att utveckla arbetet för att nå fler personer i ett tidigt skede av en våldsutsatthet och våldsutövande. Idag når vi endast en liten andel av de personer som är utsatta och en ännu mindre andel av de personer som utövar våld i en nära relation.

Personal inom olika delar av kommunen och regionen möter regelbundet (medvetet och omedvetet) våldsutsatta vuxna och barn som bevittnat våld, särskilt inom skola och socialtjänst. Men även bland kommunens cirka 8 000 anställda finns många som är våldsutsatta. Våld i nära relationer finns ibland som en bakomliggande orsak till sjukskrivningar och frånvaro från arbetet. Kommunen har möjligheter att uppmärksamma våld i nära relationer och hedersförtryck, både ute i verksamheterna och bland de anställda, i mycket högre grad än vad som görs idag. Kommunala chefer bör göras uppmärksamma på våld i nära relationer som en del av jämställdhetsarbetet.

En förutsättning för att se tidiga signaler på våld i nära relationer och hedersförtryck och för att våga fråga är att det finns en grundläggande kompetens hos personalen. Eftersom både barn eller vuxna har väldigt svårt att ta initiativ att själva berätta om sin utsatthet, är det avgörande att personal vågar fråga. Det är viktigt att nå barnen genom att se, våga fråga och bjuda in till samtal! Skolan är viktig, där finns alla barn. Barn kontaktar inte själva socialtjänsten och ber om hjälp!

Kraven på socialtjänsten när det gäller arbetet mot våld i nära relationer har skärpts bl.a. genom de särskilda föreskrifter som kom 2014 (SOSFS 2014:4). Som tidigare nämnts ställs en rad krav.

Med anledning av föreskrifterna och en höjd egen ambition att utveckla arbetet har man inom socialförvaltningen arbetat med bl.a. utbildningsinsatser inom dess olika verksamhetsområden och ett arbete pågår med att identifiera vilka klientgrupper man aktivt ska ställa frågor till i samband med utredningar. Rutiner ses över och anpassas till respektive arbetsområde. Under 2017 kommer fortsatta kompetensutvecklingsinsatser att genomföras.

Även inom Råd & Stöds olika verksamheter pågår ett motsvarande arbete. Under 2016 erbjöds personal i olika verksamheter utbildningsinsatser, vilka kommer att fortsätta att ges under 2017. Personal kommer i samband med detta också att följa NCK:s webbutbildning samt komma fram till hur kunskaperna ska implementeras i verksamheterna.

Ett led i arbetet är också att Socialförvaltningen och Råd & Stöd gemensamt satt upp ett mål att *"antalet identifierade barn och vuxna som har erfarenheter av våld i nära relationer ska öka"*. Detta mål, vars syfte är att nå fler, kommer att följas upp under 2017. Det bygger på att man fortlöpande kartlägger hur många personer som finns aktuella inom socialtjänsten.

Det finns brister när det gäller att upptäcka våldsutsatthet hos vissa särskilt sårbara grupper. Kunskapen och medvetenheten om problematiken är inte tillräcklig inom

kommunens missbruksvård, äldreomsorg och verksamheter för funktionsnedsatta. Det saknas planer för hur frågan ska hanteras.

Det är lätt att missuppfatta begreppet våld i nära relationer som att det enbart handlar om fysiskt våld, vilket gör att många inte tror att problematiken finns i deras verksamheter. Men begreppet innefattar som tidigare påpekats även psykiskt, sexuellt och ekonomiskt förtryck, vilket kan vara betydligt svårare att upptäcka.

Inom flera verksamheter, både inom socialtjänst och inom utbildningssektorn, är kunskapen bristfällig när det gäller hedersfrågor. Det innebär att man inte arbetar optimalt för att upptäcka hedersproblematik.

Det är här viktigt att poängtera att även män och hbtq-personer är utsatta för våld i nära relationer. När det gäller heder är pojkarna ibland både offer och tvingas vara den som förtrycker.

Alla verksamheter i kommunen som möter barn och vuxna har ett ansvar att upptäcka våld i nära relationer och hedersförtryck och att agera, men skola och socialtjänst har ett extra stort ansvar.

8.3 Agera när det upptäcks våld i nära relationer och hedersförtryck

Det finns bra och relativt lättillgänglig stödverksamhet att erbjuda inom kommunens socialtjänst när personer söker hjälp, både för vuxna och barn. Verksamheten Våld i nära relationer, Råd & Stöd, lovordas av många parter. Behoven av stöd hos verksamheten är stort och tidvis måste verksamheten prioritera mycket hårt.

Flera myndigheter, såsom regionen, polisen, rättsväsendet och kommunerna, uppmärksammar mer och mer våld i nära relationer och hedersförtryck och blir allt bättre på att upptäcka våld i nära relationer. Det innebär också ett ansvar och en beredskap att förstärka stödinsatserna vid behov.

Det finns behov av fler platser i skyddat boende i Linköping, där personalstöd kan erbjudas med kort varsel. Det finns också behov av ett tydligare uppdrag när det gäller stödinsatser vid hedersproblematik. Detta bör tydliggöras i verksamhetsuppdrag.

Kvinnor med missbruksproblem bör särskilt uppmärksammas inom socialtjänsten, men även män med missbruksproblem, då män som utsätter kvinnor för övergrepp inte sällan gör det under påverkan av alkohol och droger. Behandlingsinsatser för kvinnor med missbruksproblem, både inom öppenvården och på behandlingshem, bör beakta både våldsutsattheten och beroendeproblematiken samtidigt. Om inte detta görs är risken stor att kvinnorna inte kan bryta sitt beroende trots behandling för detta. Även mäns våldsutövning bör ingå i missbruksbehandling. Detta bör tydliggöras i förfrågningsunderlag och verksamhetsuppdrag.

Socialtjänsten bör utveckla arbetet för att i högre grad nå och prata med barn som bevittnat våld. Idag nås en liten del av barnen med någon form av stöd och möjlighet att få bearbeta våldsupplevelser. För att nå barnen är det nödvändigt att föräldrarna förstår att barnen har behov för sin egen del och ger sitt medgivande till att barnen får stöd. Eftersom barn som bevittnat våld, eller själva blivit våldsutsatta, löper en högre risk att

själva använda våld är detta en viktig förebyggande insats. Behoven hos barn som bor i skyddat boende bör särskilt beaktas.

Socialtjänsten bör hitta former för att göra kvinnor, barn och män delaktiga i uppföljningen av det arbete som görs både när det gäller myndighetsutövningen och stödinsatser hos utförarna. Detta är särskilt angeläget eftersom bemötandet och omhändertagandet, speciellt i det akuta skedet, kan vara avgörande för om uppbrottsprocessen lyckas eller inte. Det är inte ovanligt att kvinnor flyttar tillbaka till en våldsutövare relativt snart efter ett uppbrott. Kvinnornas, barnens och männens erfarenheter av vår hjälpapparat bör tas tillvara för att bättre förstå och få vägledning om hur vi ska utforma stödet.

Våld i nära relationer bör vara en integrerad del i socialtjänstens ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

8.4 Samarbeta med föreningslivet mot våld i nära relationer och hedersförtryck

Föreningslivet i Linköping och även på ett nationellt plan fyller en viktig funktion och kompletterar kommunens och andra myndigheters insatser. För många personer kan tröskeln vara lägre att vända sig till t.ex. Kvinnojouren än till socialtjänsten. För en del kan det vara ett första steg att ta kontakt med en förening, som kan vägleda och rekommendera till andra stödkontakter vid behov.

I Linköping är flera föreningar mycket engagerade och aktiva inom området t.ex. Kvinnojouren, Brottsofferjouren, Rädda Barnen och Nova-huset. Internationella kvinnoföreningen och Internationella vänskapsföreningar möter i hög grad kvinnor och män med utländsk bakgrund. Några föreningar har fleråriga föreningsbidrag från omsorgsnämnden, medan andra endast har bidrag för ett år i taget. Omsorgsnämnden bör se över om det är möjligt att ge fler föreningar två- eller fleråriga bidrag för att underlätta för föreningarna att planera sin verksamhet.

Rädda Barnen är initiativtagare till och pådrivande i samarbetet kring ”Det handlar om kärlek”. För att trygga och underlätta detta förebyggande arbete ute i skolorna, måste kommunen (skolan) tydliggöra hur samordning och genomförande av DHK ska ske tillsammans med medverkande parter.

8.5 Samarbeta med regionen mot våld i nära relationer och hedersförtryck

Det finns upparbetade samarbetskontakter med regionen och socialtjänsten när det gäller psykisk ohälsa, beroendevård, äldreomsorg m.fl. områden. Sedan ett halvår tillbaka har regionen också en samordnare, vars uppdrag i första hand är att arbeta med kompetensutveckling när det gäller våld i nära relationer. Målsättningen är att fler patienters våldsutsatthet ska upptäckas och erbjudas adekvat behandling.

Socialtjänsten och hälso- och sjukvården har enligt lag en skyldighet att samverka både internt och externt kring våld i nära relationer.

Socialtjänstens och regionens hälso- och sjukvård har delvis gemensamt ansvar för stöd och behandling t.ex. när det gäller anhörigstöd, missbruksvård, psykisk ohälsa och stöd till barn och familjer. Personer som lever i våldsutsatthet eller i

hedersförtryck ska kunna erhålla stöd både inom regionens och kommunens verksamheter. Det är viktigt att kommunens och regionens arbete är i samklang med varandra och att ingen hjälpsökande ramlar mellan stolarna. Det är viktigt att socialtjänst och regionen samarbetar för att kunna ge ett samordnat stöd kring den enskilde.

Där det är möjligt bör ansvarsgränser klargöras men också hur samarbete med regionen ska ske. Ett område där samarbete skulle kunna ske är gemensam kompetensutveckling, särskilt där kommunen och regionen driver gemensamma verksamheter, t.ex. Beroendekliniken.

Det samarbetsavtal som finns mellan omsorgsnämnden och regionen m.fl. parter bör ses över, då betydande förändringar skett både inom kommunen och regionen sedan avtalet tecknades.

8.6 Lära av andra som arbetar mot våld i nära relationer och hedersförtryck

Det finns mycket att lära av andra som arbetar mot våld i nära relationer och hedersförtryck. Tidigare i rapporten har ett antal kommuner nämnts som lyfts fram som goda exempel av t.ex. Sveriges kommuner och landsting (SKL). Man kan ta del av andra kommuners sätt att organisera arbetet, att formulera handlingsplaner och att informera personal och allmänhet m.fl. områden.

I Östergötland håller länsstyrelsen ihop ett nätverk av kvinnofridssamordnare från länets kommuner. Även SKL har ett kvinnofridsnätverk med deltagande från kommuner, landsting och regioner.

Linköpings kommuns socialtjänst har ett mångårigt och nära samarbete med Norrköpings kommun när det gäller våld i nära relationer, vilket är mycket värdefullt och utgör en grund för att stämna av hur man hanterar olika problem och frågor i vardagen.

Som tidigare nämnts har omsorgsnämnden ett övergripande avtal med regionen. I detta avtal regleras också samarbete med polisen, åklagarkammaren, frivården och några Östgötakommuner. I samband med att översynen av detta avtal görs kommer säkerligen samarbetsformerna med dessa myndigheter och övriga kommuner att ses över.

En annan yrkesgrupp som har stor erfarenhet av våld i nära relationer är målsägandebiträden, vilka stödjer de kvinnor som är inne i en rättsprocess vilken kan var under lång tid. Det finns önskemål från denna grupp om ett närmare samarbete med kommunens socialtjänst, både när det gäller enskilda kvinnor, men också när det gäller informations- och kunskapsutbyte.

8.7 Genom kompetensutveckling och informationskampanjer motverka våld i nära relation och hedersförtryck

Det finns ett stort behov av kompetensutveckling i kommunen inte minst när det gäller hedersrelaterat förtryck. Det är av avgörande betydelse för att både kunna se, förstå och agera att man har kunskap inom området. Ett okunnigt agerande kan få förödande konsekvenser och ytterst leda till att någon utsetts för dödsfara.

Kompetensutveckling är också angelägen för att tydliggöra att våld i nära relationer och hedersförtryck inte bara handlar om fysiskt våld, utan också innefattar psykiskt, ekonomiskt och sexuellt förtryck.

Det finns behov av breddutbildning till politiker och personalgrupper som arbetar med barn, unga och vuxna, och fördjupad kompetens för personer i nyckelposition, både inom socialtjänsten och utbildningsområdet. Varje verksamhetsområde bör se över utbildningsbehovet för sin personal och utarbeta en plan för fortlöpande kompetensutveckling för att tillgodose behovet vid t.ex. nyrekrytering.

När det gäller information till allmänhet och personal om bl.a. vilken hjälp som finns att få, bör kommunen ta ett samlat grepp så att informationen på hemsidan finns samlad och därmed lättillgänglig. Idag är det svårt att hitta information på kommunens hemsida och få en överblick över olika hjälpinsatser. Denna information är också viktig för samarbetsparter, vårdgrannar och personal som inte så ofta kommer i kontakt med våld i nära relationer.

Det är också angeläget att kommunen ser över möjligheterna till att använda fler informations- och dialogkanaler t.ex. olika sociala medier, för att nå ut till så många som möjligt. Även ett utåtriktat opinionsbildande arbete mot våld i nära relationer och hedersförtryck är angeläget för att uppmärksamma problematiken och påverka normer och värderingar i rätt riktning.

I marknadsföringen av kommunens insatser är det viktigt att tydliggöra att även pojkar, män och HBTQ-personer kan vara drabbade och hjälp finns att få för alla som är drabbade och personer som utövar våld.

8.8 Hedersförtryck

Det finns ett stort intresse och ett engagemang inom kommunen när det gäller hedersfrågor. Det finns en medvetenhet om kunskapsbrist och en upplevelse av att det är svårt att arbeta med hedersproblematik hos både kommunen och samarbetspartner.

Hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig många olika uttryck och uppvisar ofta en komplex bild.

Det finns behov av att tydliggöra hur kommunen mer samlat ska ta sig an denna problematik, både när det gäller att förebygga, upptäcka, agera och hur samarbete ska ske.

Det finns sedan några år en samverkansöverenskommelse mellan skola och socialtjänst. Denna bör revideras och därefter göras känd för berörda i hela organisationen.

Det är angeläget att handlingsplaner/överenskommelser blir så tydliga och konkreta som möjligt och att de också följs upp. Ämnen som bör tas upp är hur man ska arbeta för att förebygga barnåktenskap och könsstympning t.ex. genom kartläggning av bortförda barn och uppmärksamhet inför skollov och terminsslut.

Men både skola och socialtjänst bör var för sig tydliggöra hur arbetet ska ske i den egna organisationen.

Det är viktigt att all personal som arbetar med barn och unga har basala kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck och att man vet vart man kan vända sig när man kommer i kontakt med denna typ av problematik. Någon form av gemensamt kompetensteam (skola och socialtjänst) bör övervägas, dit personal kan vända sig för konsultation i enskilda ärenden.

Även personal som arbetar med vuxna bör ha grundläggande kompetens i hedersfrågor.

9. Rekommendationer för fortsatt arbete

Rekommendationerna bygger till stor del på de synpunkter som framkommit under förstudiens intervjuer men också på annat underlag som inhämtats.

Arbetet mot våld i nära relationer och heder måste vara långsiktigt och uthålligt.

VISION – en kommun fri från våld!

I Linköpings kommun är vi MODIGA, MÄNSKLIGA, MÅNGFACETTERADE

Kommunen ska bli bättre på att FÖREBYGGA, SE, FÖRSTÅ, VÅGA FRÅGA OCH AGERA!

1. Kommunövergripande strategi - tydlig styrning och ledning

Våld i nära relationer och hedersförtryck bör vara en del av det övergripande folkhälsoarbetet. Formulera mål och följ upp. En samordnare med särskilt ansvar att stödja och följa upp arbetet på övergripande nivå bör finnas.

Nämndnivå – skola och socialtjänst formulera mål och följ upp, samordning inom varje nämnds ansvarsområde.

Tydlighet i kommunens ambition. Ambition och organisation måste vara känd av alla berörda!

Hedersfrågor – utarbeta separat konkret handlingsplan, tydliggör samverkan kring hedersfrågor.

2. Kommunen som arbetsgivare

Se över policy gällande personal

3. Kunskap och kompetens - breda kompetenshöjande insatser, alla nivåer; våld i nära relationer och hedersförtryck

4. Stärk det tidigt förebyggande arbetet - värna om det som finns och initiera mera. Överväg kommunövergripande ansats.

5. Barnen i fokus! Barns behov av stöd och hjälp måste uppmärksammas bättre! Bryt våldscirkeln! Se barns signaler, våga fråga, inbjud till samtal! Skolan är

viktig – där finns alla barn! Barnkonventionen lag 2018; ge barnen kunskap om sina rättigheter och att det finns hjälp att få!

6. **Socialtjänsten.** Integrera frågan i socialtjänstens kvalitetsledningssystem. Implementera gällande föreskrifter inom de sociala nämnderna gemensamt och var för sig. Se över förfrågningsunderlag och verksamhetskrav, förtydliga kraven på kompetens och behandlingsinnehåll. Tydliggör samverkan inom socialtjänsten. Handläggare med specialistkompetens vuxna och barn samt samordnat stöd. Se över arbetet med sårbara grupper och barnen.

Förstärkta lättillgängliga stödinsatser. Stärk arbetet mot våld i nära relationer genom ett kompetenscentrum inom Leanlink, säkra lättillgängligt stöd akut och långsiktigt; målsättning - inga eller korta väntetider (se skiss bilaga 3).

7. **Samarbete** – se över internt och externt samarbete, tydliggöra roller och ansvar
8. **Samlad information** - till medborgare och personal, använd fler informationskanaler. Tydligt budskap – det finns hjälp att få!
9. **Föreningar** – samarbeta med och underlätta för föreningar, se över föreningsbidrag

Referenser

Verksamhetsavtal, kommunala och privata utförare, föreningar

Verksamhetsberättelser 2015, verksamheter och föreningar

Samverkansavtal mellan omsorgsnämnden och regionen m.fl.

Samverkansöverenskommelse - hedersproblematik

Verksamhetsuppföljning Leanlink, Råd & Stöd, Våld i nära relationer, kvalitets-och utvärderingskontoret, 2014.

Våld i nära relationer, kartläggning av förekomst av våldsutsatta, barn som bevittnat våld och våldsutövare i ärenden aktuella inom socialtjänsten, samt beviljade boendeinsatser för våldsutsatta. Socialförvaltningen, 2016.

Mål för arbetet mot våld i nära relationer, Socialförvaltningen och Råd & Stöd, 2016/2017

Arbetet med ”Våld i nära relationer” – under utveckling! Råd & Stöd och Socialförvaltningen, 2014/2015.

Kärlek, gränser och stöd i vardagen. Om konsten att vara förälder. Att vara förälder i Sverige. Linköpings kommun, 2016

Handlingsplan för trygghet, säkerhet och brottsförebyggande åtgärder i samverkan mellan Linköpings kommun och Polismyndigheten, 2017-2018.

Det besvärliga våldet. Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Veronica Ekström. Linköpings universitet, 2016.

Child Physical Abuse – Characteristics, Prevalence, Health and Risk-taking. Eva-Maria Annerbäck, 2011.

Att förebygga och förhindra mäns våld i nära relationer inom Östergötlands län. Ann-Charlotte Münger, FoU rapport 56:2009

”Leva ett så normalt liv som möjligt. Det är där hjälpen ska sättas in”. En brukarundersökning om sex stockholmskommuners arbete mot våld i nära relationer. Ann-Charlotte Münger, FoU Nordväst, 2015:1

Våld. Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. Socialstyrelsen 2016

Utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck, Socialstyrelsen, 2013

Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund, Socialstyrelsen, 2013

Sällan sedda, utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning, Socialstyrelsen, 2011

Våld i nära relationer. Socialstyrelsens författningssamling 2014:4. Föreskrifter och allmänna råd för socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Material från länsstyrelsen i Östergötland om

Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. SOU 2014:49 (Carin Götblad)

Framgångsfaktorer i kvinnofridsarbetet. En undersökning av utvecklingen av arbetet mot våld i nära relationer. Sveriges kommuner och landsting, 2016

En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Del av ”Makt, mål och myndighet- en feministisk politik för en jämställd framtid. Skr 2016/17:10.

Handbok. ”Inget att vänta på”. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, 2014.

Några kontaktuppgifter:

Kvinnofridslinjen 020-50 50 50 är till för utsatta och personal. Drivs av Nationellt centrum för kvinnofrid på uppdrag av regeringen

Rädda barnen – nationell stödchat om heder för barn under 18 år

Nationell stödlinje för hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen i Östergötland 010-223 57 60, för personal

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet

MÄN - en ideell, feministisk organisation som verkar för jämställdhet och mot mäns våld

Kvinnofridsnätverket, Sveriges kommuner och landsting. Nätverk för kvinnofrid för kontaktpersoner i kommuner, landsting och regioner som arbetar mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Brottsoffermyndigheten

Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

Ny i Östergötland – samhällsorientering för nyanlända, samarbete mellan regionen och kommunerna

Omsorgskontoret
Ingalill Thor

2016 10 19

Förstudie – våld i nära relationer och hedersförtryck, projektplan

1. Inledning

Omsorgsnämnden har givit omsorgskontoret i uppdrag att ta fram ett underlag för förbättringar av arbetet mot våld i nära relationer och hedersförtryck. Avsikten är att med underlaget som grund utarbeta en handlingsplan för utveckling av socialtjänstens arbete. Planeringsledare Ingalill Thor genomför uppdraget.

2. Övergripande syfte med uppföljningen

Att färre personer både barn och vuxna ska utsättas för våld i nära relationer (partnervåld) och hedersförtryck.

3. Målsättning

Utarbeta underlag för en handlingsplan för det fortsatta arbetet. Målsättningen med projektet är att:

- Beskriva pågående arbete inom kommunen, regionen och frivilligorganisationer.
- Beskriva pågående samverkan mellan parterna och hur det kan utvecklas
- Beskriva parternas erfarenheter
- Identifiera hindrande och främjande faktorer för utvecklingsarbete
- Redovisa parternas bedömning av vad som är viktigt respektive mindre viktigt att prioritera
- Föreslå rekommendationer för det fortsatta arbetet

4. Fokusområden

I förstudien (ansökan om medel) anges ett antal frågeställningar som ska ligga till grund för projektet. Dessa är:

Hur kan vi bli bättre på att:

- Förebygga våld i nära relationer och hedersförtryck
- Upptäcka våld i nära relationer och hedersförtryck
- Agera när det upptäcks våld i nära relationer och hedersförtryck
- Samarbeta med föreningslivet mot våld i nära relationer och hedersförtryck
- Samarbeta med regionen mot våld i nära relationer och hedersförtryck
- Lära av andra som arbetar mot våld i nära relationer och hedersförtryck
- Genom kompetensutveckling och informationskampanjer motverka våld i nära relationer och hedersförtryck

5. Metoder för datainsamling

Huvudsakliga metoder för datainsamling kommer att vara dokumentanalys och intervjuer, enskilda och/eller i grupp. Metoderna kommer att specificeras i en detaljerad uppföljningsplan.

6. Uppföljningens huvudaktiviteter

Uppföljningens huvudaktiviteter består i:

1. Utformning av uppföljnings/arbetsplan.
2. Datainsamling.
3. Sammanställning och analys av insamlade data.
4. Rapportskrivning.
5. Spridning.

Dialog med parterna kommer att ske under processens gång.

7. Tidplan

Uppdraget ska redovisas under våren 2017 i samband med budgetarbetet. Redovisning till omsorgsnämnden sker i april/maj 2017.

Ingalill Thor

Översikt, parter och verksamheter som intervjuats:

Linköpings kommun

- Kommunledningskontoret - folkhälsa, brottsförebyggande, hållbar utveckling
- Socialförvaltningen, samordnare, individ och familjeomsorg, äldre och funktionsnedsatta
- Leanlink, Råd & Stöd- våld i nära relationer, ungdomsmottagningen, familjecentraler, beroendemottagningen; LSS; Äldreomsorg
- Utbildning, utbildningskontoret, konsultativt stöd heder, Birgittaskolans SFI, språkintröduktion, föräldraprogram, Shanazi hjältar/hjältinnor
- Kultur/fritid – fritidskontoret
- Stångåstaden AB

Privata utförare

- Linköpings Stadsmission
- Eleonoragruppen

Regionen

- Samordnare mot våld i nära relationer

Föreningar

- Kvinnojouren
- Brottsofferjouren
- Internationella kvinnoföreningen
- Rädda Barnen
- Internationella vänskapsföreningen
- Nova huset

Övriga

- Polisen
- Åklagare
- Frivården
- Advokatbyrå, målsägandebiträde
- Botrygg AB
- Länsstyrelsen i Östergötland
- Linköpings universitet

Skiss:**Kompetenscenter våld i nära relationer**

Ett utökat och tydligare uppdrag till Leanlink gällande arbete mot våld i nära relationer.

- Stöd till kvinnor, barn och män; akut och långsiktigt
- Stöd vid hedersproblematik
- Stöd till kvinnor i akutboende
- Spetskompetens äldre och funktionsnedsatta
- Ansvara för intern (egen) och extern samverkan
- Konsultativt stöd till personal inom socialtjänsten
- Kompetensstöd
- Utåtriktat arbete (information, hemsida, föreläsningar mm)
- Kartläggning tillsammans med andra
- Omvärldsbevakning, forskning, metodutveckling mm
- Stöd till andra kommuner enligt avtal